

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Biblische Notizen (τεῦχος 169/2016)

Ὁ Israel Finkelstein στήν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους διερευνᾷ κατά πόσο ἡ Rehob στήν Κοιλάδα Beth Shean, μία σημαντική πόλη κατά τήν ὕστερη ἐποχή τοῦ Χαλκοῦ, ἀναφέρεται στήν Παλαιά Διαθήκη («Does Rehob of the Beth - Shean Valley appear in the Bible?»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Rehob τοῦ Β΄ Σαμ 10,6.8 πρέπει νά ταυτιστεῖ μέ αὐτήν τήν πόλη. Ἐπιπλέον, ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι τὰ Β΄ Σαμ 8,3.5.12 καί Α΄ Βασ 11,23 θά πρέπει νά κατανοηθοῦν ὡς ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα βιβλικῆς ἱστοριογραφίας, ὅπου μία ἱστορία δημιουργεῖται ἀπό τόν συνδυασμό ἀναμνήσεων ἀπό διαφορετικούς αἰῶνες. Στήν δεύτερη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Hee - Sook Bae ἐξετάζει τίς μαγικές πράξεις πού ἐπιτελεῖ ὁ Ἡλίας στήν ἱστορία τῆς ξηρασίας («Elijah's Magic in the Drought Narrative: Form and Function»). Αὐτές οἱ πράξεις ὡς σκοπό ἔχουν νά καταδείξουν τή δύναμη τοῦ Γιαχβέ μπροστά στόν βασιλιά, στούς ὑπκόους του καί στούς λαοῦς ἐκτός τοῦ Ἰσραήλ. Κάτι τέτοιο μεταθέτει τήν ἔμφαση ἀπό τὸ μαγικό χαρακῆρα τῶν πράξεων τοῦ Ἡλίου στήν δύναμη τοῦ Θεοῦ.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Matthieu Richelle σχετικά μέ τήν δομή τῶν στίχων 8-15 τοῦ βιβλίου τοῦ Ὁβδιού («La structure littéraire du livre d'Abdias»). Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι τὰ συγκεκριμένα κεφάλαια ἔχουν χιαστική δομή καί ὅτι ὁλόκληρο τὸ βιβλίον ἀκολουθεῖ τὸ σχῆμα ΑΒΑ΄. Ὁ Michael Maier, στή συνέχεια, ἐφαρμόζει τήν ἀφηγηματολογική μέθοδο καί εἰδικότερα τὸ ἐρμηνευτικό ἐργαλεῖο τῆς ὀπτικής στό Ἡσ 60 («'Lift Up Your Eyes and Look Around!': Point of View in Isaiah 60»). Ἡ ἀλλαγὴ ἀπό τὸ τρίτο στό πρῶτο πρόσωπο καί οἱ μεταβολές τοῦ χώρου, χρόνου καθὼς καί στό ψυχολογικὸ καί ἰδεολογικὸ ἐπίπεδο κατανοοῦνται ὡς λογοτεχνικὲς τεχνικὲς πού ἀναδεικνύουν τὸ ἴδιο κάθε φορὰ γεγονός: τήν προσκύνηση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἔθνη στό ὄρος Σιών. Ἡ ἐπόμενη μελέτη εἶναι τὸ πρῶτο μέρος μίας μεγαλύτερης μελέτης στήν ὁποία ὁ Mathis Adrian Sieber ἐξετάζει τή θέση καί τὸν ρόλο τοῦ Ψαλμοῦ 88 σὲ σχέση πρὸς τὴ συλλογὴ τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν καί μάλιστα πρὸς τὸν Ψαλμὸ 89 («Zur Stellung und Funktion von Psalm 88, insbesondere im Blick auf Psalm 89 – Teil 1»).

Στήν συνέχεια, ὁ Thomas Krüger συζητᾷ τίς μεταθανάτιες προσδοκίες πού ἀπικεῖ ὁ Ψαλμὸς 139 («Zur Sicht des Todes in Psalm 139»). Σύμφωνα μέ τὸν Ψαλμὸ 139,8 ὁ Γιαχβέ εἶναι παρὼν ἀκόμη καί στόν Κάτω Κόσμο. Ὁ συγγραφέας διατυπώνει τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἀποψη γιὰ τὸν θάνατο, πού υἰοθετεῖ ὁ Ψαλμὸς, δὲν εἶναι ὁ πρόδρομος μεταγενέστερων προσδοκιῶν γιὰ μία ζωὴ μετὰ τὸν θάνατο ἀλλὰ μᾶλλον μία κριτικὴ ἀπάντηση σὲ τέτοιες ἐλπίδες ὅπως αὐτὲς πού ἐκφράζονται στόν Ἐκκλησιαστή ἢ στή Σοφία Σειράχ. Ἡ Nora Molnár - Hidvégi, στήν ἐπό-

μενη μελέτη, συζητᾶ κριτικά τὴν πορεία ἔρευνας γιὰ τὴν ἀλληγορία (mashal) στὴν Παλαιὰ Διαθήκη («The Paths Not Taken: Novel Insights on the Function and the Use of Mashal (למשל) in the Old Testament»). Ἡ συγγραφέας προτείνει μία νέα προσέγγιση τῶν ἀλληγοριῶν καὶ μία διαφοροποιητικὴ κατανόηση τοῦ ἑβραϊκοῦ ὄρου. Ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ ὄρος δὲν εἶναι μονοσήμαντος καὶ ἡ ἀλληγορία δὲν ἔχει μία μόνο μορφή. Ἀποτελεῖ ἓνα ἐξαιρετικὸ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνοικτὸ σὲ ποικίλες ἐρμηνεῖες ποὺ αἰχμαλωτίζουν τὴν προσοχὴ τοῦ ἀκροατηρίου. Μία κατανόησή τους προσανατολισμένη στὸν ἱστορικὸ καὶ πραγματικὸ ἀναγνώστη εἶναι, ἐπομένως, ἰδιαίτερα σημαντικὴ.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Rolf Krauss σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ μεταφράστηκε ὁ ὄρος כְּבַד (κλίπς) ἀπὸ τὸν 17^ο αἰ. καὶ ἔξῃς («Beiträge zum כְּבַד (Klippschliefer, rock badger, daman) in der Wissenschaftsgeschichte vom 17. Jahrhundert bis heute»). Ἦδη ἀπὸ τὸν 18^ο αἰ. οἱ ζωολόγοι ταύτισαν αὐτὸ τὸ ζῷο μὲ τὸν ὕρακα (procavia), μία ταύτιση ἡ ὁποία εἶναι ἀποδεκτὴ μέχρι σήμερα. Τὸ κείμενο τῶν Ἀρ 22-24 κὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴ δαυιδικὴ δυναστεία εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Bernard Gosse, ποὺ ἀκολουθεῖ («Balaam et la dynastie davidique»). Σὲ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν Ἀριθμῶν ὁ ἀριθμὸς 42 συμβάλλει ὥστε μία κατάρα νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ εὐλογία γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Δαυίδ. Εἰδικότερα, τὸ Ἀρ 24,17 λειτουργεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ὡς ἡ προφανὴς κατάληξη τοῦ προγράμματος τῶν τριῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου. Ἐνα παρόμοιο φαινόμενο συναντοῦμε καὶ στοὺς Ψαλμούς (βλ. Ψα 42-83), τὰ βιβλία τῶν Χρονικῶν, τὰ νεότερα τμήματα τῶν βιβλίων τοῦ Σαμουὴλ καὶ στὸ βιβλίον τοῦ Ἰερεμίας. Μία ἐπιρροή τῶν Ἑξαπλῶν στὴν μετάφραση τῆς Βουλγάτα συζητᾶ στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Herbert Migsch («Jeremia 35 Vulg. 14a* – eine hexaplarische Lesart»). Εἰδικότερα, ἡ μετάφραση τοῦ Ἰερ 35,14α φαίνεται νὰ μὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μασωρικὸ κείμενο ἀλλὰ ἀπὸ τὶς νεότερες ἑλληνικὲς μεταφράσεις (τῶν Ἀκύλα, Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος). Ἐπομένως, ἡ ἀναφορικὴ πρόταση, ποὺ εἰσάγεται μὲ τὸ *quos*, δὲν ἀναφέρεται στὸν Ἰωναδάβ, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση τοῦ μασωρικοῦ κειμένου ἀλλὰ στὸ οὐσιαστικὸ *sermons*. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ὁ Stefan Bojowald ἐντοπίζει ἓνα ἀκόμη παράλληλο μεταξὺ τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς ἀκκαδικῆς γλώσσας («Eine neue Parallele zwischen der ägyptischen und akkadischen Sprache: Die Benennung von Angehörigen unterer Bevölkerungsschichten nach Insekten»). Πρόκειται γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ κοινωνικὰ ὑποβαθμισμένων ομάδων μὲ ὀνόματα ἐντόμων, μία καθιερωμένη συνήθεια στὰ ἀκκαδικὰ, ἡ ὁποία ὅμως μαρτυρεῖται καὶ στὰ αἰγυπτιακά.

Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft (τόμος 128, τεῦχος 2/2016)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ὁ Itamar Kislev συζητᾶ τὶς δύο ἀφηγήσεις ἀπογραφῶν ποὺ ὑπάρχουν στὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν καὶ στὶς ὁποῖες ὀφείλει τὸ ὄνομά του τὸ βιβλίον («The Numbers of Numbers: The Census Accounts in the Book of Numbers»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δύο ἀφηγήσεις προ-

έρχονται από δύο διαφορετικές πηγές και οί όμοιότητες τους όφείλονται στο γεγονός ότι τις έπεξεργάστηκε ό ίδιος συντάκτης. Αδτή ή έπεξεργασία φαίνεται να έλαβε χώρα κατά την περσική περίοδο. Παρόμοια έπεξεργασία μπορεί να έντοπισθεϊ και στην ίστορία τών κατασκόπων και ιδιαίτερα στα Άρ 14,29.35. Στη συνέχεια, ή Melissa Ramos συζητά τον τύπο τών άραμαϊκών κατάρων τής Έποχής του Σιδήρου και τις συγκρίνει με δύο κείμενα από το Δευτερονόμιο («A Northwest Semitic Curse Formula: The Sefire Treaty and Deuteronomy 28»). Η συγγραφέας έντοπίζει σημαντικές όμοιότητες μεταξύ τους ως προς τη θεματική, το λεξιλόγιο και τη σύνταξη. Έποστηρίζει ότι ή μορφή τους έπηρεάζεται από μία συγκεκριμένη συντακτική μορφή, ένω οί έπιγραφές που βρέθηκαν σε διάφορα σημεία, βεβαιώνουν τη διάδοσή της κατά την Έποχή του Σιδήρου και κυρίως από τα μέσα του 8^{ου} έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. Τέλος, άποτελούν άπόδειξη ότι μία κοινή παράδοση αδτής τής κατάρας ήταν μέρος τής εκπαίδευσης τών άραμόφωνων γραφών στην Νεο-ασσυριακή άυτοκρατορία.

ΈΑκολουθεϊ ή μελέτη του Bernard Gosse στην όποία άνιχνεύει διάφορες διακειμενικές συνδέσεις μεταξύ κάποιων Ψαλμών, του Ά Χρονικών και του βιβλίου του Έσαϊα («Le texte de I Chr 16 comme réinterprétation davidique de Ps 105,1-15, la réponse des serviteurs et élus de Ps 105,16-46 et la continuité du livre d'Isaïe»). Για παράδειγμα, ό Ψα 105,1-15 μεταφέρει τα χαρακτηριστικά τής διαθήκης με τον Δαυίδ του Ψα 89 στη διαθήκη τών Πατριαρχών. Κατά άνάλογο τρόπο, το Ά Χρον 16 μεταφέρει το Ψα 105,1-15 στη συνέχεια τής δαυιδικής ίστορίας, ένω στοιχεία του Ψα 18 επίσης συνδέονται με τον Δαυίδ. Τέλος, το βιβλίο του Έσαϊα (41,8· 42,1) κάνει διακειμενικές άναφορές στην ίστορία τών Πατριαρχών και στον Ψα 105,16-46. Στην έπόμενη μελέτη ό Arie Versluis συζητά τη σημασία και τη χρήση του ρήματος $\square\eta\eta$ στην Παλαιά Διαθήκη («Devotion and/or Destruction? The Meaning and Function of $\square\eta\eta$ in the Old Testament»). Σε συνάφειες πολέμου το ρήμα δπλώνει συνήθως την έξόντωση άνθρώπων. Η συνήθης άπόδοση ως «άφιερώνω με σκοπό την καταστροφή» είναι μάλλον προβληματική. Στην έπιγραφή τής Meshah, ή όποία συνήθως θεωρεϊται παράλληλο τών παλαιοδιαθηκικών κειμένων, το ρήμα σημαίνει «άφιερώνω», όμως ή σημασία και ή σύνταξη είναι διαφορετικές από εκείνες στην Παλαιά Διαθήκη. Τέλος, από τη Γένεση μέχρι τα βιβλία τών Βασιλειών ό όρος χρησιμοποιείται σε σχέση με την κατάκτηση τής Χαναάν και την έξόντωση του ντόπιου πληθυσμού.

Ό Erasmus Gaß, στην έπόμενη μελέτη, συζητά τη σημασία τής βαβυλωνίας κατάκτησης του Βασιλείου του Έούδα («Nebukadnezar ante portas – Zu den babylonischen Interessen in der südlichen Levante»). Σύμφωνα με τα ίστορικά δεδομένα οί βαβυλώνιες έπιδρομές στις παραλιακές πόλεις και οί συνεχείς καταστροφές έφεραν την οικονομική κρίση και την παρακμή κυρίως στον άγροτικό τομέα, κάτι που άρχισε να άποκαθίσταται μόλις στα χρόνια τής περσικής κυριαρχίας. Έπομένως, είναι μάλλον άπίθανο ή Έερουσαλήμ να έμεινε άλώβητη. Ό David Rothstein, στη συνέχεια, συζητά την Προσευχή του Έζεκία και τον τρόπο

πού αυτή κατανοήθηκε από τους Ο', τον Ίωσηπο και τις ραββινικές πηγές («Hezekiah's Prayer and Childlessness: Variant Forms of a Tradition, as Reflected in LXX, Josephus, and Rabbinic Sources»). Το κείμενο παρουσιάζει πολλές δυσκολίες και ο συγγραφέας αναλύει δύο από αυτές: την ηλικία του Έζεκία την εποχή της ασθένειάς του και τις συνθήκες της ασθένειάς του. Τέλος, συζητά την κειμενική και εξηγητική σχέση μεταξύ των διαφόρων προσλήψεων της Προσευχής. Στην τελευταία μελέτη ο Collin Cornell συζητά την ιστορία της μωαβίτικης θεότητας Kemosh («What happened to Kemosh?»). Όπως και ο Γιαχβέ ήταν προστάτης θεός ενός βασιλείου της αρχαίας Έγγης Ανατολής. Και οι δύο θεότητες υπέστησαν μία *interpretatio graeca* και ταυτίστηκαν με ελληνικές θεότητες. Όμως σε αντίθεση προς τον Γιαχβέ οι προφητείες και οι ιστορίες γι' αυτόν ποτέ δεν συγκεντρώθηκαν σε μία συλλογή με ισχύ αθθεντίας.

Early Christianity (τόμος 7, τεύχος 2/2016)

Στην πρώτη μελέτη του τρέχοντος τεύχους ο Sören Swoboda εξετάζει την σκοπιμότητα της συγγραφής του έργου του Ίωσήπου *Ίουδαϊκός Πόλεμος* («Mitleid wecken im flavischen Rom? Zur Plausibilisierung einer Intention des Josephus im Bellum Judaicum»). Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι ο Ίωσηπος χρησιμοποιεί ρητορικά σχήματα που χρησιμοποιούνταν για να προκαλέσουν τον οίκτο στο άκροατήριο των δικαστηρίων. Τον ίδιο σκοπό φαίνεται να εξυπηρετεί και το συγκεκριμένο έργο, το οποίο στηριζόμενο στη λογική του θεάματος και του θεάτρου επιθυμεί να παρουσιάσει τους Ίουδαίους ως έναν εγγενή λαό που τιμωρήθηκε άδικα τόσο σκληρά. Οι Wally Cirafesi και Gregory Peter Fewster, στην επόμενη μελέτη, συγκρίνουν τα έργα του Ίουστίνου *Διάλογος προς Τρύφωνα* και την πρώτη *Απολογία* με τα απομνημονεύματα του έλληνορωμαϊκού κόσμου («Justin's απομνημονεύματα and Ancient Greco-Roman Memoirs»). Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ο Ίουστίνος χρησιμοποιεί τον όρο «απομνημονεύματα» ως εξής: (α) στην περίπτωση της εδαγγελικής παράδοσης εξαιτίας της αναγνωρισμένης ιστορικής αξίας που είχαν τα απομνημονεύματα κατά την αρχαιότητα, (β) ο όρος διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματολογία του Ίουστίνου για την ιστορική αξιοπιστία του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα στον *Διάλογο* και (γ) η αθθεντία των Γραφών δεν προκύπτει από την ιερότητά τους αλλά εξαιτίας της σύνδεσής τους ως απομνημονεύματα με τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, όπου τέτοια έργα έχαιραν μεγάλης εκτίμησης.

Άκολουθεί η μελέτη του David L. Eastman σχετικά με τον τρόπο που ο Ίγνάτιος παρουσιάζεται στην γραμματεία μετά την εποχή του ως φορέας της παύλειας παράδοσης («Ignatius, Pseudo-Ignatius, and the Art of Pauline Reception»). Ο συγγραφέας εστιάζει το ενδιαφέρον του στα νόθα έργα του Ίγνατίου, στο έγκωμιο του Ίωάννου Χρυσοστόμου για το πρόσωπο του Ίγνατίου και στο *Μαρτύριο Ίγνατίου*. Σε αυτά τα έργα του 4^{ου} και 5^{ου} αϊ. οι συγγραφείς τους προσπαθούν να αναδείξουν τον Ίγνάτιο ως έναν νέο Παύλο και εξηγούν τη σημασία που είχε αυτή

ή τάση σέ πολιτικό καί ἐκκλησιαστικό επίπεδο. Ὁ Gregor Wurst, στήν συνέχεια, προτείνει μία νέα ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τοῦ *Εὐαγγελίου Φιλίππου* 52,2 (55b) («*EvPhil 52,2 (55b) – eine neue Rekonstruktion*»), ἡ ὁποία ἀντιστρέφει τὸ νόημα τῆς πρότασης ὅπως κατανοεῖται σήμερα μὲ βάση τὴν ἀνάγνωση πού εἶχε προτείνει ὁ H.-M. Schenke στὰ 1959. Τέλος, ὁ Klaus Hallof παρουσιάζει μία χριστιανική ἐπιγραφή ἀπὸ τὴν Σικυώνα, ἡ ὁποία διασώζει ἓνα ἀρχαῖο χριστιανικὸ ἡμερολόγιο («*Ein christlicher Steckkalender aus Sikyon (IG IV2 3, 1825)*»).

Vigiliae Christianae (τόμος 70, τεῦχος 2/2016)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ὁ Matthias Gassman ἐξετάζει τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Κωνσταντῖο Β΄ σχετικά μὲ τὴν ἐμφάνιση σταυροῦ στὴν Ἱερουσαλὴμ στὰ 351 («*Eschatology and Politics in Cyril of Jerusalem's Epistle to Constantius*»). Ἡ ἐπιστολὴ συνήθως ἐρμηνεύεται ὡς ἔκφραση πίστεως τοῦ Κυρίλλου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τοῦ Κωνσταντίου μὲ τὸν Μαγνέντιο. Ὁ Κύριλλος ὁμοῦς συζητᾷ στὸ κείμενό του τὸ ἔσχατολογικὸ λόγο τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὸ σημεῖο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου (Μτ 24,30), κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει συζητηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Ὁ Gassman ἀναδεικνύει ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστολῆς μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Κύριλλος ὁδηγεῖ τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ στὴν ἔσχατολογία. Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Kevin Kalish συζητᾷ τὸ ποίημα *Eis Ἀβραάμ* τοῦ *Papyrus Bodmer 30* («*The Apple among the Trees: To Abraham (PBodmer 30) and the Apple at the Sacrifice of Isaac*»). Σὲ αὐτὸ ὁ Ἰσαὰκ ὀνομάζεται *μῆλον*, μία ἀμφίσημη λέξη πού μπορεῖ νὰ σημαίνει τόσο τὸ μῆλο ὅσο καὶ τὸ πρόβατο. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι μιὰ συνειδητὴ ἐπιλογὴ τοῦ συγγραφέα. Σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος Ἄσμάτων 2,3 τὸ μῆλον, πού ἐπιλέγει ὁ Ἀβραάμ στὴ θέση τοῦ γιοῦ του, παραπέμπει τυπολογικὰ στὸν Χριστὸ καὶ τὸ γεῦμα, πού παραθέτει ὁ Ἀβραάμ, στὴν Εὐχαριστία.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τῆς Jennifer Barry σχετικά μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς στάσης τοῦ Ἰλάριου τοῦ Πικταίου ἀπέναντι στὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖο Β΄ κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἐξορίας του («*Heroic Bishops: Hilary of Poitiers's Exilic Discourse*»). Ἡ συγγραφέας ἐστιάζει σὲ δύο σημαντικὰ ἔργα τοῦ ἐπισκόπου ἀπὸ αὐτὴν τὴν περίοδο: στὸ πρῶτο, στὸ *Ad Constantium Augustum*, ὁ Ἰλάριος ἐκφράζει τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν αὐτοκράτορα, ἐνῶ στὸ δεύτερο, στὸ *Contra Constantium Augustum liber*, ὁ ἐπίσκοπος στρέφεται ἐναντίον του καὶ τὸν χαρακτηρίζει ὡς πολέμιο τῆς ἀλήθειας, τὴν ὁποία ὁ Ἰλάριος ὑπερασπίζεται. Σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο ὁ Ἰλάριος τονίζει τὸ ἐπισκοπικὸ του ἀξίωμα καὶ τὸ ὀρθόδοξο φρόνημά του σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν ὁποῖο καταδικάζει. Στὴ συνέχεια, ὁ Benjamin Garstad ἐξετάζει τὸν τρόπο πού ὁ Ἱερώνυμος παρουσιάζει τὴν πολιορκία τῆς Τύρου ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορα στὸ ἐρμηνευτικὸ τοῦ ὑπόμνημα στὸν Ἱεζεκιήλ («*Nebuchadnezzar's Siege of Tyre in Jerome's Commentary on Ezekiel*»). Γιὰ αὐτὸ τὸ σκοπὸ δανεῖζεται πληροφορίες ἀπὸ τὴν μεταγενέστερη πολιορκία τῆς

ΐδιας πόλης ἀπὸ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο, ὅπως αὐτὴ περιγράφεται κυρίως στὸ ἔργο τοῦ Quintus Curtius Rufus. Αὐτὴ ἡ πληροφορία διευρύνει τὸν κατάλογο τῶν πηγῶν, τὶς ὁποῖες γνωρίζουμε ὅτι χρησιμοποίησε ὁ Ἰερώνυμος. Ὁ Garstad συζητᾷ ἐπίσης τὸν τρόπο πὸς ὁ Ἰερώνυμος διαβάζει τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἐξηγητική του μέθοδο.

Ὁ Johannes van Oort, στὴν ἐπόμενη μελέτη, συζητᾷ τὴν πληροφορία τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου στὸ ἔργο του *De haeresibus* 46,9-10 ὅτι οἱ Μανιχαῖοι ἔπιναν ἀνθρώπινο σπέρμα στὴ διάρκεια μίας τελετῆς τους («The Testimony of Augustine Reconsidered in Context»). Ὁ συγγραφέας συζητᾷ αὐτὴ τὴ μαρτυρία στὴ συνάφεια τοῦ μύθου γιὰ τὴν Ἀποπλάνηση τῶν Ἀρχόντων καὶ συμπεραίνει ὅτι γιὰ τοὺς Μανιχαίους, ὅπως καὶ γιὰ πολλοὺς Γνωστικούς, ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν μέρος τῆς θείας φύσης, ἡ ὁποία ἐμπερικλείεται στὴ ζωτικὴ οὐσία τους, ὅπως εἶναι, γιὰ παράδειγμα, τὸ ἀνθρώπινο σπέρμα. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ὁ Christoph Schubert συζητᾷ τὴν ἀξία τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου καὶ τῆς φιλολογικῆς ἀνάλυσης τῶν ἀρχαίων κειμένων («Textphilologische Überlegungen zu Commodian, *Carmen apologeticum* 449f.»). Γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴ θέση του χρησιμοποιεῖ ὡς παράδειγμα τὸ *Carmen apologeticum* 449-450 τοῦ Κορμμοδιανοῦ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 113, τεῦχος 2/2016)

Ἡ πορεία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς βιβλικῆς ἔρευνας μετὰ τὴ Μεταρρύθμιση εἶναι τὸ θέμα τῆς πρώτης μελέτης τοῦ τρέχοντος τεύχους («Reformation als Gewissensstachel. Das Schriftprinzip im Spiegel katholischer Exegese-geschichte»). Ὁ συγγραφέας τῆς, Knut Backhaus, διακρίνει μία διαλεκτικὴ σχέση μετὰ τῆς προτεσταντικῆς καὶ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς βιβλικῆς ἐξήγησης καὶ κάνει λόγο γιὰ τέσσερις φάσεις αὐτῆς τῆς ἀλληλεξάρτησης: α) τὴ φάση τοῦ θεολογικοῦ ἀνταγωνισμοῦ κατὰ τὸν 16^ο αἰ., β) τὴν ἐφαρμογὴ τῆς κριτικῆς ἀνάλυσης στὸ βιβλικὸ κείμενο καὶ τὴν παράδοσή του κατὰ τὸν 17^ο καὶ τὸν 18^ο αἰ., γ) τὸ κίνημα τῆς Βίβλου στοὺς κόλπους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ δ) τὴν υἱοθέτηση τῆς ἱστορικοκριτικῆς μεθόδου ἀπὸ τὴν ρωμαιοκαθολικὴ βιβλικὴ ἔρευνα καὶ τὴν μεταμόρφωση τῆς δεύτερης σήμερα. Ὁ Georg Sans στὴν ἐπόμενη μελέτη συγκρίνει τὸ ἔργο τοῦ Schleiermacher, *Der christliche Glaube* μὲ τὴν πραγματεία τοῦ Hegel γιὰ τὴν ἄμεση γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς ὁμιλίες του στὸ Βερολίνο («Frömmigkeit als unmittelbares Wissen von Gott. Hegel und Schleiermacher»). Καταλήγει ὅτι οἱ ὁμοιότητες μετὰ τῶν δύο στοχαστῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῆς εὐσέβειας καὶ τῆς πίστεως δὲν εἶναι τελικὰ τόσο μεγάλες.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Ulrich Lincoln σχετικά μὲ τὴ σχέση εἰκόνας (Bild) καὶ παιδείας (Bildung) στὸ ἔργο τοῦ Kierkegaard («“Dich sehen in deiner wahren Gestalt... «Bild und Bildung in Kierkegaards” Einübung im Christentum»). Ὁ συγγραφέας ἐστιάζει κυρίως στὸ ἔργο τοῦ φιλοσόφου *Πρακτικὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ*, τὸ ὁποῖο δίνει πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὸν τρόπο πὸς κατανοεῖ ὁ

Kierkegaard τὴ χριστιανικὴ χρῆσις τῆς εἰκόνας. Ἐπιπλέον, στὸ ἴδιο ἔργο ἡ ἰδέα τῆς παιδείας καταλαμβάνει σημαντικὴ θέση. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς χριστιανικῆς παιδείας ποὺ σκοπὸς τῆς ἔχει νὰ μὴσει τοὺς μαθητευόμενους στὴν ἔννοια τῆς μαθητείας. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ἡ Elizabeth Gräß-Schmidt συζητᾷ τὸν ρόλο ποὺ διαδοραματίζει ἡ ἰδέα τῆς ὑπερβατικότητας στὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ δράσις («Religion und Freiheit. Zur emanzipativen Kraft der Transzendenz»). Ἡ συγγραφέας καταλήγει ὅτι τόσο ἡ ἐλευθερία ὅσο καὶ ἡ λογικότητα προσδιορίζονται ἄμεσα ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ὑπερβατικοῦ. Γιὰ νὰ καταστήσει σαφῆ τὴ θέση τῆς ἡ συγγραφέας ἐστιάζει τὸ ἔργο τριῶν μεγάλων στοχαστῶν, τῶν Schleiermacher, Hölderlin καὶ Kierkegaard.

Theologische Quartalschrift (τόμος 196, τεῦχος 2/2016)

Στὴν πρώτη μελέτη ὁ Michael Theobald συζητᾷ τὴ σημασία ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ἀκαδημαϊκὴ βιβλικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴ θεολογία στὸν Ρωμαιοκαθολικὸ κῶρο («Weder Magd noch Hofnarr: Vom unverzichtbaren Dienst katholischer Exegese des Neuen Testaments»). Παλαιότερα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία κατανοοῦσε τὸν ρόλο τῆς ἀκαδημαϊκῆς βιβλικῆς ἐπιστήμης ὡς καθαρὰ ὑπηρετικὸ χωρὶς κάποιο θεολογικὸ περιεχόμενο. Ὁ συγγραφέας, ὡστόσο, ὑποστηρίζει ὅτι μίᾳ οἰκουμενικῶς προσανατολισμένῃ βιβλικῇ ἔρευνα μπορεῖ νὰ ἔχει θεολογικὸ λόγο καὶ ἐνεργὸ παρουσία στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Hans Reinhard Seeliger συζητᾷ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐγκράτειας, ὅπως αὐτὸ ἀναπτύχθηκε στὸν ἀρχαῖο Χριστιανισμό («Lehre und Lebensform: Über die “Hellenisierung” und “Enkretisierung” des antiken Christentums»). Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ δανείστηκαν ἀπὸ τὸν Μέσο καὶ Ὑστερο Πλατωνισμό καὶ ἀπὸ τοὺς Στωικοὺς ὄχι μόνο στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ παιδείας ἀλλὰ τὸν τρόπο ζωῆς. Ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὸ φαινόμενο τοῦ ἐγκρατισμοῦ καὶ παρουσιάζει διάφορα παραδείγματα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Χριστιανισμό. Στὴν μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ, ὁ Eckart David Schmidt παρουσιάζει τὴν ἀφήγησις τῆς ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου καὶ δύο ἐνδιαφέρουσες προσλήψεις τῆς («“Lazarus, oder die Feyer der Auferstehung”: Die Erzählung von der Auferstehung des Lazarus im Johannesevangelium und ihre Interpretationen durch den Dramatiker August Hermann Niemeyer und den Komponisten Franz Schubert»). Ὁ συγγραφέας στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης του παρουσιάζει τὸ θεολογικὸ περιεχόμενο τῆς ἰωάννειας ἀφήγησις (Ἰω 11) καὶ ἐστιάζει στὶς μορφὲς τοῦ Λάζαρου, τῆς Μαρίας καὶ τῆς Μάρθας. Στὴ συνέχεια, στὰ δύο ἐπόμενα μέρη τῆς μελέτης παρουσιάζει τὴν πρόσληψιν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὸν August Hermann Niemeyer (1754-1828) καὶ τὸν Franz Schubert (1797-1828). Τέλος, ὁ Bernhard Sven Anuth στὴ στήλη τοῦ τεύχους «Kritisches Forum» συζητᾷ τὴ λύσις ποὺ πρότεινε ὁ ἐπίσκοπος Rottenburg-Stuttgart γιὰ τὴ διαχείρισις καταγγελιῶν ἐναντίον κληρικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συνεργατῶν γιὰ σεξουαλικὴ κακοποίηση («Ein Modell mit Vorbildfunktion? Die Rottenburger “Kommission sexueller Missbrauch”»).

Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie (τόμος 58, τεύχος 2/2016)

Στην πρώτη μελέτη του τρέχοντος τεύχους ο Kurt Wuchterl συζητά το περιεχόμενο της έννοιας ἀπρόβλεπτου σὲ σχέση πρὸς ἐκείνη τῆς τυχειότητας («Zur Aktualität des Kontingenzbegriffs»). Αὐτὴ ἡ ἀνάλυση ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ διορθώσῃ τὴν ἔννοια καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸν τρόπο πὸν αὐτὴ κατανοεῖται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θρησκεία. Καθὼς τὸ ἀπρόοπτο κινεῖται στὰ ὅρια τῆς λογικῆς ὁ συγγραφέας προτείνει μίαν θετικὴ ἀξιοποίησίν του ἀπὸ τὶς θρησκείες. Στὴ συνέχεια, ὁ Thomas Wabel συζητᾷ κριτικὰ τὴν πρόταση τοῦ Jürgen Habermas γιὰ τὴν ἀνάγκη μετάφρασης τοῦ θεολογικοῦ λόγου στὴν γλῶσσα τοῦ δημόσιου βίου («“Der Mensch hat zwei Beine und zwei Überzeugungen” – Öffentliche Theologie im Raum sozialer Verkörperung»). Ἐνα τέτοιο μοντέλο ἐξυπηρετεῖ τὸν δημόσιο ρόλο τῆς θεολογίας, ἔχει ὅμως σημαντικοὺς περιορισμούς, καθὼς περιορίζεται στὸν κῶρο τοῦ λόγου. Ἡ θρησκεία, ὡστόσο, καλύπτει καὶ ἄλλες πτυχὲς τῆς ἀνθρώπινς ἔκφρασης, ὅπως εἶναι ἡ αἰσθητικὴ, ἡ τελετουργία, οἱ πεποιθήσεις ἢ οἱ πράξεις. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μετάφραση ἀνήκει στὴν καρδιὰ τῆς θεολογίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη βέβαια πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ πὸν χαρακτηρισίζουν τὴ θρησκείαν ἀντιστέκονται σὲ ὅποιαδήποτε μετάφραση. Λαμβάνοντας κανεῖς, λοιπόν, ὑπόψη τὰ παραπάνω πρέπει νὰ ἀναζητήσει νέες δυνατότητες ἔκφρασης τοῦ θρησκευτικοῦ στὸν δημόσιο κῶρο.

Καὶ ἡ μελέτη πὸν ἀκολουθεῖ πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἔκφρασης στὸν δημόσιο κῶρο («Religious Epistemology and the Problem of Public Justification: Towards a New Typology of Religious Convictions»). Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης ὁ Martin Breul ἀναλύει τὴν ἐπιστημικὴ δομὴ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὲς ἔχουν δύο πτυχὲς: μίαν γνωσιακὴν (πεποίθηση) καὶ μίαν κανονιστικὴν (πίστιν). Μποροῦν, ἐπομένως, νὰ εἶναι διυποκειμενικὰ προσβάσιμες, ὅχι ὅμως καὶ ἀμοιβαῖα ἀποδεκτές. Ἡ ἀμοιβαία ἀποδοχὴ εἶναι ὅμως βασικὴ προϋπόθεση τοῦ δημόσιου βίου. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει, ὡστόσο, ὅτι κάτι τέτοιο δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ στὸν περιορισμὸ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων στὸν κῶρο τοῦ ἰδιωτικοῦ, καθὼς αὐτὲς μποροῦν νὰ συμβάλουν οὐσιαστικὰ στὸν δημόσιο λόγο. Ἡ Christiane Alpers, στὴν ἐπόμενη μελέτη, ἀναλύει τὸν τρόπο πὸν κατανοεῖ τὴν ἀνθρώπινη ἀμαρτωλότητα καὶ τὴν ἐξιλέωση ὁ John Milbank («Ontologische Erlösung und menschliche Sünde: John Milbank und Kathryn Tanner über die Erlösung der Menschheit durch die exzessive Positivität Gottes»). Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης ἡ συγγραφέας παρουσιάζει τὴν κριτικὴ πὸν ἀσκήθηκε στὶς θέσεις τοῦ Milbank. Στὴ συνέχεια, ἀναδεικνύει τὴν ἔνταση μεταξὺ τῆς ἐξιλέωσης καὶ τῆς ἀνθρώπινς ἀμαρτωλότητας πὸν ὑπάρχει στὴν σκέψη του καὶ ἡ ὁποία ὀφείλεται στὴ θέση του γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγαθότητα τῆς πραγματικότητας καὶ γιὰ τὴν ἔλλειψη πραγματικότητας στὴν περίπτωση τῆς ἀμαρτίας. Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης ἡ Alpers παρουσιάζει τὶς θέσεις τῆς Kathryn Tanner, ἡ ὁποία μολονότι γενικὰ δέχεται τὶς θέσεις τοῦ Milbank, ὑπο-

γραμμίζει τη σοβαρότητα της αμαρτίας. Υποστηρίζει ότι η υπερβολική αγαθότητα της αποκαταστημένης πραγματικότητας ξεπερνά κάθε έννοια της ανθρώπινης αγαθότητας και η μετοχή του κόσμου στον Θεό σημαίνει συνεχή υπέρβαση της ανθρώπινης αμαρτωλότητας.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ S. Mark Hamilton, ὁ ὁποῖος συζητᾷ τὸ θέμα τῆς ἀναμαρτησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀμφισβήτησή της ἀπὸ κάποιους σύγχρονους θεολόγους («Jonathan Edwards, Hypostasis, impeccability, and Immaterialism»). Ὁ συγγραφέας ἀσκεῖ κριτικὴ στὴ θέσιν ἐκείνων τῶν προτεσταντῶν θεολόγων οἱ ὅποιοι κάνουν λόγο γιὰ μίαν διάκριση μεταξὺ τῆς ἄυλης ψυχῆς καὶ τοῦ ὕλικου σώματος τοῦ Χριστοῦ. Υἱοθετεῖ τὶς θέσεις τοῦ Jonathan Edwards (1703-1758), οἱ ὁποῖες θεωρεῖ ὅτι ὀδηγοῦν σὲ ἓνα περισσότερο συγκροτημένο χριστολογικὸ μοντέλο σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο διατηρεῖται ἀπὸ τῆς μίαν ἢ ἀναμαρτησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀποφεύγεται κάθε μεταφυσικὸς δυαλισμὸς. Τὸ μοντέλο τοῦ Andrew Ter Ern Loke γιὰ τὴν σάρκωση εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ James M. Arcadi, πὺ ἀκολουθεῖ («Kryptic or cryptic? The Divine Preconscious Model of the Incarnation as a concrete-nature Christology»). Σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸ μοντέλο, τὸ ὁποῖο ὁ Loke ὀνομάζει «Divine Preconscious Model», κατὰ τὴν σάρκωση οἱ θεῖες ιδιότητες τοῦ Λόγου πέρασαν στὸ προσυνειδητό του, ἐνῶ τὸ συνειδητό τοῦ Λόγου προσέλαβε συγκεκριμένα ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά. Ὁ συγγραφέας τῆς μελέτης ὑποστηρίζει ὅτι μολονότι αὐτὸ τὸ μοντέλο ἐπιλύει ἀρκετὰ προβλήματα, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδώσει τὴν πλήρη ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ.

Evangelische Theologie (τόμος 76, τεῦχος 3/2016)

Στὴν πρώτη μελέτη ἡ Lisanne Teuchert συζητᾷ τὸ θέμα τῆς θείας πρόνοιας ὑπὸ τὶς προϋποθέσεις τοῦ μοντέρνου καὶ στηριζόμενη στὶς θέσεις τοῦ Bonhoeffer («Wie Gott fertig wird mit unseren Fehlern: Bonhoeffers spannungsvoller Glaube an Gottes Handeln in der Geschichte – im Gespräch mit dem “Open Theism”»). Ἡ συγγραφέας ὑπογραμμίζει τὴ διάσταση μεταξὺ τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὲς περιγράφονται στὸ ἔργο τοῦ Bonhoeffer καὶ εἰσάγει τὴν έννοια τοῦ «ἀνοικτοῦ θεϊσμοῦ». Πρόκειται γιὰ μίαν έννοια πὺ υἱοθετεῖται ἀπὸ Ἀμερικανοὺς θεολόγους καὶ ἡ ὁποία μετασχηματίζει τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ σὲ ἀπόλυτη ἱκανότητα· ὁ Θεὸς ἀνταπεξέροχεται σὲ κάθε ἐπιθυμία καὶ πράξη τῶν ἀνθρώπων. Μία ἰδέα τοῦ Bonhoeffer φαίνεται νὰ μπορεῖ νὰ ἄρει κάποιες δυσκολίες πὺ προκαλεῖ αὐτὸ τὸ θεώρημα· οἱ πράξεις τοῦ Θεοῦ φαίνεται νὰ διεκδικοῦν καὶ νὰ προϋποθέτουν ἓναν κόσμο πὺ ἔχει ὠριμάσει. Ὁ Martin Bauspieß, στὴν μελέτη πὺ ἀκολουθεῖ, παρουσιάζει τὸ ἔργο τοῦ Hans Joachim Iwand (1899-1960) ὡς βιβλικὸ θεολόγο («Begegnung mit dem Wort: Hans Joachim Iwand als Bibeltheologe»). Ὁ Iwand διαμορφώνει τὴν ἐκκλησιολογία του μὲ βάση τὸ βιβλικὸ κείμενο καὶ κυρίως τὸ Μτ 16,13-20. Ἡ Ἐκκλησία ἀναπτύσσεται μέσα ἀπὸ τὴν συνεχή συνάντηση μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ζεῖ, ἐπομένως, μέσα ἀπὸ τὴν «συνάντησή της μὲ τὸν Λόγο».

Ἡ ἱστορία τῆς πώσης, οἱ θεολογικές τῆς προεκτάσεις καὶ ἡ πρόσληψή τῆς ἀπὸ τῆ χριστιανικῆ παράδοση εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Bernd Oberdorfer, ποὺ ἀκολουθεῖ («“Da wurden ihnen die Augen aufgetan”: Der Sündenfall-Mythos als anthropologisches Drama»). Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης ὁ συγγραφέας ἀναλύει τὴν ἐσωτερικὴ δυναμικὴ τῆς ἱστορίας τῶν Πρωτοπλάστων καὶ τὴν κατανοεῖ ὡς ἓνα ἀνθρωπολογικὸ δράμα. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης ὁ Oberdorfer παρουσιάζει τὶς βασικὲς τάσεις στὴν χριστιανικὴ πρόσληψη τοῦ Γεν 3. Μέσα σὲ αὐτὴν ἡ ἱστορία τῶν Πρωτοπλάστων κατανοήθηκε ὡς ἡ ἱστορία τῆς πώσης τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνδέθηκε μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιὰ λύτρωση. Ἡ πολυσημία, ὡστόσο, τοῦ κειμένου διατηρεῖται. Ἔτσι στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ἡ ἀπόφαση τῶν Πρωτοπλάστων νὰ γευτοῦν τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὡς ἓνα σημαντικὸ βῆμα πρὸς ἀνθρώπινη ἀνεξαρτησία καὶ ἀξιοπρέπεια.

Ἡ συμμετοχὴ μαθητριῶν καὶ μαθητῶν χωρὶς θρησκειοματὸ στό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν εἶναι τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης («Konfessionslose Schülerinnen und Schüler: Eine lohnende Herausforderung für den Religionsunterricht»). Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀπουσία θρησκευοματὸς δὲν σημαίνει ταυτόχρονα καὶ ἀθεΐα, ἀλλὰ ὀφείλεται σὲ διάφορους παράγοντες. Ἡ νέα κατάσταση ὀδηγεῖ στὴ διατύπωση ἐρωτημάτων, ὅπως τῆς συνάφειας, τῆς σχέσης καὶ τῆς ἀπλουστευτικῆς ἀνάλυσης. Ἡ ἀπάντηση αὐτῶν τῶν ἐρωτημάτων μπορεῖ νὰ συμβάλει σὲ ἓναν οὐσιαστικὸ ἐπαναπροσδιορισμὸ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν.

Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη

Ἐπίκουρος καθηγήτρια, Θεολογικὴ Σχολὴ ΑΠΘ

Rassegna di Teologia 4/2015

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τελευταίου τεύχους τοῦ ἔτους 2015 ὁ Ἀρχιεπ. Luis Ladaria, Γραμματέας τῆς Συνόδου τῆς Ἁγίας Ἐδρας γιὰ τὴ Διδασκαλία τῆς Πίστεως, μιλά γιὰ τὸν «Νέο ἀνθρωπισμὸ ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἡ θεολογικὴ προοπτικὴ τοῦ *Gaudium et spes* 22» («Il nuovo umanesimo a partire da Cristo. La prospettiva teologica di *Gaudium et spes* 22»). Ὁ σ. ἐμβαθύνει στὰ θέματα ποὺ τίγονται στὸ κεφ. 22 τῆς Ποιμαντικῆς Διάταξης Χαρὰ καὶ Ἐλπίδα (*Gaudium et spes*) τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ καθοριστικὰ γιὰ τὴν κατανόηση τῆς χριστιανικῆς θεώρησης τοῦ ἀνθρώπου: ὁ παραλληλισμὸς μεταξὺ Ἀδάμ καὶ Χριστοῦ, ἡ φανέρωση τοῦ ἀνθρώπου μέσω τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ ὡς Πατέρα καὶ τῆς κλήσης στὸν ἀνθρώπο γιὰ «υἰοθεσία» ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ «ἀναπόφευκτο» (*pondus*) τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ ὅπου ὁ ἀνθρώπος κατέχει πρωτεύουσα θέση. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης τοῦ «Ἡ μυστικὴ θεολογία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τὰ μεγάλα αὐτῆς ρεύματα» («La mistica ebraica e le sue grandi correnti») ὁ Giuliano Salvatore ὑπογραμμίζει πὼς ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴ βιβλικὴ περίοδο

ἕως τις μέρες μας, διακρίνεται γιὰ τὴ διακαὴ ἀγάπη πρὸς τὸ Αἰώνιο καὶ τὴν ἀναζήτηση τῆς μυστικῆς ἑνώσεως (*unio mystica*). Μολονότι ὁ Ἰουδαϊσμός, στὴν ἐξέλιξη τῆς πίστεως του, ἐπέμεινε περισσότερο στὴν τήρηση τοῦ Νόμου παρὰ στὴν ἐσωτερικὴ ἐγγύτητα μὲ τὸν Θεό, τὰ μυστικὰ ρεύματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὸ ἐσωτερικὸ του, κυρίως ἡ Καμπάλα καὶ ὁ Χασιδισμός, ἔφεραν μίαν πραγματικὴ ἀνανέωση τῆς ἱερῆς πίστεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας θρησκευτικῆς παράδοσης. Ὁ σ. ὑποστηρίζει πὼς σήμερα, στὴν προοπτικὴ τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου, ἡ μελέτη τῶν μυστικῶν ρευμάτων ποὺ ὑπάρχουν, σὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἔνταση καὶ μὲ διάφορο τρόπο σὲ ὅλες τὶς θρησκείες, μπορεῖ δίχως ἀμφιβολία νὰ βοηθήσει τὴν ἀμοιβαία γνωριμία καὶ τὴν κατασκευὴ ὁδῶν φιλίας καὶ εἰρήνης.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Gianfranco Terziani στὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης του «Νικόδημος: μύστης τῆς νέας λατρείας» («Nicodemo: il *mystes* del nuovo culto») ἀναφέρεται στὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα στὴν πόλη τῆς Ἐφέσου καί, ἀξιολογώντας τὸν τόπο ὅπου ὁ Ἰωάννης συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιό του, ἐκθέτει τὴν ὑπαρξὴ παγανιστικῶν μυστηριακῶν τελετῶν στὴν ἀρχαία αὐτὴ πόλη. Προαναγγέλλεται μίαν μελέτη τοῦ ἰδίου γιὰ τὸ θέμα τῆς «ἀναγέννησης» ἐντὸς αὐτῶν τῶν μυστηριακῶν λατρειῶν τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου. Ἀκολουθῶν, ὁ Gabriele Fadini στὸ κείμενό του «Ὁ ἱστορικὸς ρεαλισμὸς τοῦ Ignacio Ellacuria, ἦτοι οἱ ἠθικὲς ἀρχὲς τοῦ νέου ρεαλισμοῦ» («Il realismo storico di Ignacio Ellacuria. Ovvero sulla principialità etica del nuovo realismo») μελετᾷ τὸ θέμα τοῦ νέου ρεαλισμοῦ ὑπὸ τὴν πρωτότυπη ὀπτικὴ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς ὄντολογίας καὶ τῆς ἐπιστημολογίας. Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης παρουσιάζονται οἱ πιὸ σημαντικὲς θέσεις ὑπὲρ καὶ ἐναντίον τοῦ νέου ρεαλισμοῦ ἀπὸ φιλοσόφους ὅπως ὁ Maurizio Ferraris καὶ ὁ Gianni Vattimo. Στὸ δεύτερο μέρος ἀναλύεται ἡ σκέψη τοῦ Ignacio Ellacuria, τοῦ ὁποῖου ἡ καθοριστικὴ στροφὴ πρὸς τὸν ρεαλισμὸ εἶναι ὁδηγὸς γιὰ τὴν ἐστίαση στὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τοῦ τελευταίου.

Ἡ Annamaria Autiera, στὸ ἄρθρο της «Ἀπόσυρση καὶ προσαρμοστικότητα» («Ritrazione e resilienza») προτείνει πὼς ἡ ἀρχαία καβαλιστικὴ ἰδέα τῆς θείας Δημιουργίας μέσῳ τῆς συστολῆς (*zimzum*) μπορεῖ νὰ γίνῃ ἓνα φιλοσοφικὸ καὶ ἠθικὸ παράδειγμα τῆς βιβλικῆς ἰδέας *bekhira*, δηλαδὴ τῆς παράδοξης καὶ μὴ ταυτολογικῆς ἐκλογῆς ἀνθρώπου-κτίσεως ὡς εἰκόνας καὶ ὁμοίωσης τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ὁ Θεὸς «ἀποσύρεται» προκειμένου ν' ἀφουγκραστῇ τὴν ἀναπνοὴ τῆς κτίσεως, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἀποτελεῖ μίαν περιούσια δημιουργία, ὀφείλει ν' ἀποσυρθεῖ» προκειμένου ν' ἀφουγκραστῇ τὸν Ἄλλον. Ἡ ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς «μπτρικῆς» φύσεως τοῦ Θεοῦ-δημιουργοῦ μπορεῖ νὰ καταστῇ ἓνα μοντέλο ἀνθρωπίνης προσαρμοστικότητας καὶ προϋπόθεση ἐνὸς νέου ἀνθρωπισμοῦ ποὺ θ' ἀναδειχθεῖ ἀπὸ τὶς στάχτες μίας κατακεραματισμένης καὶ ἀτελοῦς ταυτότητας. Στὸ ἐπόμενο σύντομο κείμενο – «Ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη» («Passandogli accanto, vide») – ὁ Giovanni Martini ἐστιάζει τὴν προσοχὴ του σὲ τρία σημεῖα τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη, τὰ ὁποῖα καὶ ἀναλύει ἀπὸ πλευρᾶς φιλολογικῆς ἀλλὰ καὶ πρακτικῆς: α) ἡ συνομιλία-διάλογος μὲ τὸν Ἰησοῦ δὲν εἶναι

ἀφρημένη, β) στη συνομιλία οἱ ἐρωτήσεις πού τίθενται χρησιμεύουν, ὥστε νὰ ξεδιπλωθεῖ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, καὶ γ) τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ ἀναφέρονται σὲ γεγονότα καθημερινῆς ἐμπειρίας καί, ἰδίως, σὲ φυσικὲς δοκιμασίες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὁ συνομιλητὴς εἶναι πλήρως ἐμπλεκόμενος στὴ διδασκαλία, ἐμπλοκὴ, δίχως τὴν ὁποία τὰ ἠθικὰ ἐρωτήματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ θὰ παρέμεναν ἀφρημένα καὶ μετέωρα στὸ ἄγνοο πλαίσιο μίας ρητορικῆς παρουσίας.

Ὁ Antonio Trupiano, μὲ τὴ μελέτη του «Τὸ κακό: ἡ μαρτυρία τοῦ Dietrich Bonhoeffer» («Il male: la testimonianza di Dietrich Bonhoeffer»), ἐξετάζει μία, πρωτοεμφανιζόμενη στὸ ἰταλικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, ἀνθολογία κειμένων τοῦ Γερμανοῦ λουθηρανοῦ θεολόγου («Ἡ εὐθραυστότητα τοῦ κακοῦ» - «La fragilità del male», ἐπιμ. A.-M. Forlì) στὰ ὁποία ὁ Bonhoeffer παρουσιάζεται ἔντονα τρωτός, διότι, μολονότι ὁ ἴδιος προσπαθεῖ νὰ ἐμφανιστεῖ ἀνίκητος, τελικὰ τὴν ὀριστικὴ καὶ ἀμετάθετη λέξη στὴν ἱστορία ἔχει ἡ συγχωρητικὴ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἔχοντας αὐτὰ ὡς ἀφορμὴ ὁ σ. μελετᾶ τὰ κείμενα πού προτείνονται στὴν ἀνθολογία, ἐντάσσοντάς τα στὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τοῦ Dietrich Bonhoeffer. Ὁ Marcello Mustè, στὸ κείμενό του «Ἡ συνάντηση μὲ τὸ παρελθόν. Μία πρόσφατη μελέτη γιὰ τὴν ἱστορία στὸν Bernard Lonergan» («L'incontro con il passato Un recente studio sulla storia in Bernard Lonergan») κάνει μίαν παρουσίαση μίας μελέτης τοῦ Giuseppe Guglielmi γύρω ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς ἱστορίας στὸν Καναδὸ ἰησοῦϊτη θεολόγο καὶ στοχαστὴ Bernard Lonergan (1904-1984). Ὁ σ. τοῦ ἔργου ἐξετάζει τὶς βασικὲς πηγὲς καὶ τὴ σχέση τοῦ Lonergan μὲ τὴ σύγχρονη ἐρμηνευτικὴ καὶ τὸν ἱστορικισμό, ἀπὸ τὶς πρῶτες του μελέτες του γιὰ τὸν Θωμᾶ Ἀκινάτη μέχρι τὸ ἔργο *Method in Theology*, πού εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἱστορία καὶ τὴ σχέση μετὰ τὴν ἱστορίας καὶ ἱστορικῶν. Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ βιβλιοκρισίες τῶν τελευταίων ἰταλικῶν θεολογικῶν τίτλων.

Rassegna di Teologia 1/2016

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ πρῶτου τεύχους τοῦ 2016 ὁ Gian Luigi Brena μὲ τὴ μελέτη του «Ἡ οἰκολογία σύμφωνα μὲ τὸν Φραγκίσκο» («Ecologia secondo Francesco») ὑποστηρίζει πὼς μίαν ὀλισθητικὴν οἰκολογία θὰ πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπόψη τὴς τὴ διπλὴ φτωχοποίηση: τοῦ πλανήτη ἀλλὰ καὶ τῶν κοινωνιῶν. Ἡ ὑποβάθμιση τοῦ κοινωνικοῦ καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὑποδεικνύει ὡς αἰτία τῆς οἰκολογικῆς κρίσης τὴν ὑποταγὴ τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς ἐπιστήμης στὸ ἀτομικὸ συμφέρον. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ αἰτία πού προκαλεῖ τὶς ἀντιστάσεις τῶν πικρῶν πλούσιων Κρατῶν τοῦ πλανήτη στὸ ν' ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη τους γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν πολὺπλοκη, πλὴν ὅμως ἐνιαία, οἰκολογικὴ-κοινωνικὴ κρίση. Ὁ σ. ἐξετάζει, ἀκόμα, μίαν στρατηγικὴν ἐνταξίαν τῶν φτωχῶν στὴ διαδικασία ὑποστήριξης τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ Damiano Migliorini στὸ «Ἡ λύση τοῦ Βοήθου στὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴ θεία παντογνωσία: μίαν ἀξιολόγησιν» («La soluzione di Boezio nel dibattito contemporaneo sull'onniscienza divina: un bilancio») ἀναφέρει, καταρχάς, πὼς ἡ θεωρητικὴ προοπτικὴ πού προτείνει ὁ Ἀνοικτὸς Θεϊσμός (*Open Theism*) ἐπιβάλλ-

λει την ἐμβάθυνση καὶ τὴν ἐπαναξιολόγηση τῶν κλασικῶν λύσεων γιὰ τὴν ἀντινομία μεταξὺ θείας παντογνωσίας καὶ ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Μεταξὺ τῶν λύσεων αὐτῶν βρίσκεται καὶ αὐτὴ τοῦ Ρωμαίου φιλόσοφου Βοήθιου, λύση ποὺ στὶς σύγχρονες συζητήσεις ἔχει ἀνακτηθεῖ ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς καὶ ἔχει γίνει περισσότερο ἐξευγενισμένη, ἐντασσόμενη στὴ συνάφεια τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας. Ὁ Migliorini ἀναλύει, ἐπομένως, τὴν ἐρμηνευτικὴ τῆς *timelessness solution* ὅπως ἔχει ἀναπτυχθεῖ σ' αὐτὴ τὴ συνάφεια, ἀλλὰ καὶ τὶς κυριότερες ἀντιδράσεις ποὺ ἔχει προκαλέσει, προσπαθώντας νὰ διαγράψει μερικὰ συμπεράσματα γύρω ἀπὸ τὴ δυνατότητα τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτῆς νὰ ἐπιλύσει αὐτὴ τὴν ἀντινομία καὶ νὰ καταστήσει λιγότερο ἰσχυρὲς τὶς θέσεις τοῦ Ἐνοικτοῦ Θεϊσμοῦ.

Ὁ Emilio Salvatore στό «Προσωπικότητες διήγησης ἢ μορφὲς τῆς ἱστορίας; Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν Φαρισαίων στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ» («Personaggi del racconto o figure della storia? La caratterizzazione dei farisei nel vangelo di Luca») χρησιμοποιεῖ τὴν ἀφηγηματικὴ μέθοδο, ποὺ ἐμπνεόμενη ἀπὸ μοντέλα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, μελετᾷ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χαρακτηρίζεται ἡ κοινωνικὴ ὁμάδα τῶν Φαρισαίων στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ, συγκρίνοντας ἀντίστοιχες προσεγγίσεις ἄλλων μελετητῶν (G. Flavio, G. Jossa) ποῦ, κινούμενοι μεταξὺ βιβλικῆς ἐξηγητικῆς καὶ ἱστορικῆς ἔρευνας, ἀναφέρονται σ' αὐτὴν τὴν κοινωνικὴ τάξη κατὰ τὴν καινοδιαθηκικὴ περίοδο. Ὁ Raniero Fontana στό «Ὁ André Neher καὶ τὸ ζήτημα τῆς Ἰουδαϊκῆς ταυτότητας» («André Neher e il tema dell'identità ebraica») ἐξετάζει τὰ τρία συστατικὰ στοιχεῖα τῆς Ἰουδαϊκῆς ταυτότητας στὴ διδασκαλία τοῦ André Neher, ἑνὸς ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἀναγέννησης τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητας τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν μεταπολεμικὴ περίοδο. Ἀντιπαράκειται ἡ διδασκαλία τοῦ Neher μ' αὐτὴν ἑνὸς ἐξίσου μεγάλου σύγχρονου διδασκάλου τοῦ γαλλικοῦ ἑβραϊσμοῦ, τοῦ Léon Askénazi, ὥστε ν' ἀναδειχθεῖ τὸ πῶς στὴ σκέψη τους, ἐκκινώντας ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ ὡς κοινὴ μήτρα τῆς Ἰουδαϊκῆς ταυτότητας, ἡ ἑβραϊκὴ διασπορὰ ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸν καθένα ὡς ἔχουσα διαφοροτικὴ ἀποστολή. Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ἀντήχησις δὲν εἶναι φωνή: ἡ ἐρμηνευτικὴ δύναμις στὶς ἀβρααμικὲς παραδόσεις» («L'eco non è la Voce: lo sforzo ermeneutico nelle tradizioni abramitiche») ὁ Sergio Gaburro προτείνει πῶς, γιὰ νὰ γίνουν ἀντιληπτὲς οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ἴδρυσιν τῶν ἀβρααμικῶν παραδόσεων διηγήσεις, πρέπει νὰ ὑπερβῶμε τὶς ἀπλὲς ἀπολογητικὲς ἐρμηνεῖς καὶ νὰ ἐντάξουμε τὶς διηγήσεις αὐτὲς στὴν ἀδυστηρὰ κοινωνικὴ καὶ γραμματειακὴ τους συνάφεια, ὅπου ἡ διαλεκτικὴ ἔνταση μεταξὺ ὑπερβατικοῦ καὶ πεπερασμένου δὲν ἔχει ἐπιλυθεῖ ποτέ. Ὅποιος, συνεπῶς, μελετᾷ τὶς πηγὲς βρίσκεται δεσμευμένος σὲ μίαν ταυτότητα ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως κληιδωμένη, ὅπου τὸ Ἄλλο εἶναι πάντοτε παρὸν στὸν κόσμον, ὥστε ν' ἀκουσεῖ ἡ ἀντήχησις τῆς φωνῆς Του.

Στὴν ἐπόμενη συμβολὴ ὁ Rosino Gibellini, διευθυντὴς τοῦ γνωστοῦ ἰταλικοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Queriniana, στὸ κείμενό του ὑπὸ τὸν τίτλο «Ξανασκεφτόμενοι τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα» («Ripensare il peccato originale») ἐξετάζει πῶς, ἀπὸ τὴν ἐπόμενη τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου δεκαετία, ἡ θεολογία γνώρισε μίαν ἀνανεωμέ-

νη έρμηνεία γύρω από τὸ προπατορικό ἄμάρτημα, προερχόμενη τόσο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τῆς θρησκείας τοῦ P. Ricoeur ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν καθαρὸ θεολογικὸ κῶρο (Schoonenberg, Wiedenhofner κ.ἄ.). Παρὰ τὶς σὲ θεολογικὸ ἐπίπεδο συγκλίσεις, τὸ ζήτημα παραμένει, κατὰ τὸν σ. ἄκόμα ἀνοικτὸ σὲ διαφοροτικὲς προσεγγίσεις. Ὁ Edoardo Cibelli, μὲ τὸ κείμενό του «Οἱ πρώτες σπουδές στὴν οἰκονομία τοῦ Bernard Lonergan» («I primi studi di economia di Bernard Lonergan») ἐστιάζει στὸ πῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καναδοῦ θεολόγου γιὰ τὴν οἰκονομία χαρακτηρίσει ὅλη τὴν μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς του σκέψης ὑπὸ τὴν ἔννοια μίας ἀποστολῆς ἐνταγμένης στὸν σκοπὸ τοῦ κοινουῦ καλοῦ καὶ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀνθρώπινης συλλογικότητας. Ἡ ἀνάλυση τῆς μακροοικονομίας τοῦ Lonergan ἀναδεικνύει τὸ διανοητικὸ του εὔρος, ὡς γνώση τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἠθικὸ καὶ καθαρὸ θρησκευτικὸ του κῶρος ὡς χριστιανὸς ποὺ μεταφράζει τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ στὴ σχέση του μὲ τὸν πλοσίον καὶ στὸν κῶρο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Στὴ συνέχεια, ὁ Giovanni Ferretti παρουσιάζει τὰ κεντρικὰ σημεῖα τοῦ ἔργου τοῦ Severino Dianich Ὁ νικημένος Μεσσίας (*Il Messia sconfitto*). Τὸ ἔργο ἐρευνᾷ τὴν «ἱστορικὴ» ἀναγκαιότητα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ πέρα ἀπὸ τὴν ἐρμηνευτικὴ τῆς «θείας ἐπιταγῆς». Ὁ σ. ἐξετάζει τὴ σωτηριώδη σημασία τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ μέσα ἀπὸ τὶς μεταφορικὲς ἐρμηνεῖες τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Παράδοσης οἱ ὁποῖες «ἐξατομικεύουν» τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μετέχουμε στὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, κατὰ τὸν Ferretti, ὁ Dianich καταρρίπτει κάποια ἐρμηνευτικὰ στερεότυπα καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἔναρξη ἑνὸς περαιτέρω διαλόγου γιὰ τὰ θέματα ποὺ θίγει τὸ ἔργο του. Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν παρουσίαση ὀρισμένων ἰταλικῶν θεολογικῶν τίτλων.

Rivista di Teologia dell'Evangelizzazione 1/2016

Στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ 2016 ὑπὸ τὸν τίτλο «Θάνατος τοῦ Θεοῦ, Χριστιανισμὸς καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης. Ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία τῆς θεολογίας ὡς ἀπόπειρα γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ μηδενισμοῦ («Morte di dio, cristianesimo e futuro dell'Europa. La teologia filosofica tedesca come tentativo di superamento del nichilismo») ὁ Paolo Boschini ἀναλύει τὴ φιλοσοφία τῆς θεολογίας τριῶν μαθητῶν τοῦ Χάιντεγκερ (Löwith, Welte καὶ Weischedel) καὶ διερωτᾶται ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸν Θεό, ἔχοντας ὡς ἀφετηρία τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Νίτσε περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοῦ. Οἱ ὀπτικὲς τῶν παραπάνω σ., ἂν καὶ μὲ διαφορὲς μεταξὺ τους, εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς συγκλίνουσες καὶ ὑποστηρίζουν πῶς ἡ ὑπέρβαση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μηδενισμοῦ εἶναι δυνατὴ μέσα ἀπὸ μίαν φιλοσοφικὴν διαδρομὴν ποὺ ἀναζητᾷ τὴν ἐμπειρία τοῦ μηδένος καὶ ἀπὸ κεῖ ἀνοίγεται στὴν ἔρευνα τῆς ἀπαρχῆς (Weischedel), τῆς συνέχειας (Löwith) καὶ τοῦ νοήματος (Welte) τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἡ κατάσταση κρίσης καὶ εὐπάθειας ποὺ χαρακτηρίζει τὸν σύγχρονο εὐρωπαϊκὸ ἄνθρωπο, γίνεται τὸ ἀποτύπωμα πάνω στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ χαραχτεῖ ἡ φιλοσοφικὴ ἀναζήτηση τοῦ θείου. Κατὰ τὸν σ. στὸ νέο πλαίσιο τῆς φιλοσοφίας τῆς θεολογίας ὁ Χριστιανισμὸς μπορεῖ νὰ βρεῖ ἕναν πο-

λύτιμο συνεργάτη, ώστε να μιλήσει για Θεό σ' ένα πολιτιστικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από την άρνητικότητα και την ανασφάλεια.

Στην επόμενη μελέτη ο Fabrizio Mandreoli («Η γεωπολιτική σημασία του θεολογικού στοχασμού και της θεολογικής σκέψης. Σημειώσεις στην μεταπολιτική σκέψη του La Pira για το Ίσραήλ, το Ίσλάμ και τον Χριστιανισμό στον χώρο της Μεσογείου» - «Una rilevanza geopolitica della contemplazione e della riflessione teologica? Note sulla visione metapolitica di La Pira su Israele, l'Islam e il Cristianesimo nello spazio mediterraneo») προβάλλει τα πορίσματα μίας ομάδας μελέτης που επανεξέτασε τη μεταπολιτική σκέψη του La Pira, η οποία ενέπνευσε την πολιτική και πολιτιστική δράση του τελευταίου στη Μεσόγειο. Από τη μία πλευρά, η προσέγγιση του άρθρου ανακαλύπτει συγκεκριμένες πηγές και ιστορικά διαγράμματα που διαμόρφωσαν τη σκέψη του La Pira, ενώ από την άλλη διατυπώνει την άποψη πως μία ιδέα περί της Μεσογείου που λαμβάνει υπόψη τους βαθεῖς πολιτιστικούς και θρησκευτικούς παράγοντες που συνδέονται με τις τρεῖς «ἀβρααμικὲς οἰκογένειες», εἶναι σὲ θέση νὰ γίνῃ ἐρμηνευτικὸ μοντέλο καὶ μοκλὸς ἔμπνευσης γιὰ μίαν πρὸ ἀποτελεσματικὴν κατανόηση – πολιτιστικὴν, θρησκευτικὴν, πολιτικὴν – τῶν δραματικῶν καὶ ἐκρηκτικῶν ζητημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τοὺς λαοὺς καὶ τὶς θρησκείες τῶν ὄχθων τῆς Μεσογείου. Ἀκολουθῶν, ὁ Giorgio Sgubbi στὸ κείμενό του «Ἡ “ἱεραρχία τῶν ἀληθειῶν”. Ἀποδέσμευση ἢ πλήρη ἔνταξη;» («“La gerarchia delle verità”. Disimpegno o piena adesione?») ὑπενθυμίζει πὺς ἡ διδασκαλία περὶ τῆς «ἱεραρχίας τῶν ἀληθειῶν» ἀνήκει στοὺς πρὸ γόνιμους καὶ σημαντικοὺς καρποὺς τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου. Ἦδη ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς ἀρχικῆς διαμόρφωσής της, ἡ διδασκαλία αὐτὴ δέχτηκε κριτικὲς ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπαινιγμὸ πὺς δύναται νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπόρριψη ὀρισμένων «δευτερευούσης σημασίας» ἀληθειῶν καί, ἐπομένως, νὰ γίνῃ ἐργαλεῖο μίας καταχρηστικῆς ἐπιλογῆς κάποιων στοιχείων τῆς πίστεως εἰς βάρος ἄλλων. Διατρέχοντας συνοπτικὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ γέννηση αὐτῆς τῆς ιδέας, ὁ σ. θέλει ν' ἀποδείξῃ τὸ ἄστοχο τῶν παραπάνω ἰσχυρισμῶν, καθὼς, ὅπως ὑποστηρίζει, ὑπάρχει μίαν στενὴν σχέση μεταξὺ τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς «ἱεραρχίας τῆς ἀληθείας» καὶ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ δυναμικοῦ χαρακτῆρα τῆς θείας ἀποκάλυψης, πηγὴ τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ἴδιο τὸ μυστήριον τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἡ διδασκαλία περὶ τῆς «ἱεραρχίας τῶν ἀληθειῶν» ἐδράζεται στὴν ἐπαρκῶς θεμελιωμένη πεποίθηση ὅτι ἡ ἐπικοινωνία τῶν βασικῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μίαν διαστολὴν τούτης τῆς ἐνότητος μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἐπίτευξης τῆς πλήρους κοινωνίας με ὅλους ὅσοι ὁμολογοῦν τὴν χριστιανικὴν πίστη.

Σ' ἓνα ἐνδιαφέρον κείμενο ὁ Roberto Bottazzi μιλά γιὰ τὴν «Πίστη καὶ θεραπεία στὴ σύγχρονη πνευματικὴν κατάσταση. Ὁ ἱστορικὸς Προτεσταντισμὸς ἐν συγκρίσει με τοὺς πεντηκοστιανοὺς καὶ τοὺς χαρισματικούς» («Fede e guarigione nella spiritualità contemporanea. Protestanti storici a confronto con pentecostali e carismatici»). Ὁ Bottazzi προτείνει μίαν σύγκριση μεταξὺ τοῦ παραδοσιακοῦ προ-

τεσαντικού κόσμου και τῶν πεντηκοστιανῶν και χαρισματικῶν νεότερων κινήματων γύρω ἀπὸ τὸ θέμα «πίστη-θεραπεία», στὸ πλαίσιο τῆς σύγχρονης πνευματικότητας ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ κάποια μορφή νέο-γνωστικισμοῦ. Ὁ σ. τοῦ ἄρθρου ἐξετάζει τὰ θεολογικά και πρακτικά πλαίσια ὅπου τὸ θέμα τῆς «θεραπείας» γίνεται σήμερα πρωτεῦον στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, γεγονὸς ποὺ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκη γιὰ μία πίστη ποὺ νὰ κομίζει τὴν προσωπικὴ πληρότητα και ἀκεραιότητα. Τὸ ἄρθρο ὑπογραμμίζει, ἀκόμα, ὀρισμένες ἀμφιθυμίες αὐτοῦ τοῦ μοντέλου, ὅπως τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου ἡ ἀποτυχία στὴν ἀναζήτηση τῆς θεραπείας προκαλεῖ ἀπογοήτευση ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει τὴν πίστη. Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Mario Fini, καθηγητῆς συστηματικῆς θεολογίας στὴν Μπολόνια, ἀναλύει τὴν «Ἀποδοχὴ τοῦ Dei Verbum ὡς ὠρίμανση. Ἡ ἐμπειρία ἐνὸς ἐφημέριου και καθηγητῆ θεολογίας στὴ Μπολόνια» («La recezione della Dei verbum come accrescimento. L'esperienza di un parroco e docente di Teologia a Bologna»). Ὁ σ. ὀμιλεῖ αὐτοβιογραφικά και ἐξηγεῖ πῶς στὴν προσωπικὴ ἀλλὰ και ποιμαντικὴ-ιερατικὴ του ἐμπειρία ἡ Διάταξη τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου γιὰ τὴ θεία ἀποκάλυψη Τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ ἔδωσε στὸν ἴδιο ἀλλὰ και στὴ θεολογικὴ ἔρευνα τὴ δυνατότητα μίας νέας βιωματικῆς σχέσης μὲ τὶς ἱερὲς Γραφές. Κρίσιμο γιὰ τὸν ἴδιο ἦταν τὸ γεγονὸς πῶς ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος δὲν θέλησε νὰ πεῖ τὴν τελευταία λέξη, ἀλλὰ ἔδωσε χῶρο στὴ θεολογικὴ ἔρευνα και στὸ μετασυνοδικὸ magisterium, ὥστε νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ἀνοικτὰ σημεῖα (ὅπως ἡ σχέση μεταξύ ἀποκάλυψης και παράδοσης, ἡ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος κτλ.). Ἔτσι, ἡ μετασυνοδικὴ περίοδος ἐπέτρεψε τὴν ὠρίμανση τῶν κεντρικῶν σημείων ποὺ ὑπάρχουν στὴ Διάταξη. Ὁ Giacomo Canobbio, στὸ «Marco Fini: μία θεολογία γιὰ τὴ ζωὴ» («Marco Fini: una teologia per la vita») προσφέρει μία σύντομη παρουσίαση τοῦ θεολόγου Mario Fini, μὲ ἀφορμὴ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀκαδημαϊκῆς ὑπηρεσίας τοῦ τελευταίου στὸ Θεολογικὸ Τμῆμα τῆς Ἑμίλια-Ρομάνια (Μπολόνια). Ἐχοντας ὑπόψη του τὸ ἐρμηνευτικὸ μοντέλο «ἡ θεολογία ὡς βιογραφία», τὸ κείμενο τοῦ Canobbio ἐπισημαίνει τὰ κύρια θέματα τῆς ἀκαδημαϊκῆς και ἐρευνητικῆς σταδιοδρομίας τοῦ τιμωμένου θεολόγου (εὐαγγελισμός, λαϊκοί, ἐπισκοπικὸ και ἱερατικὸ λειτούργημα) μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Fini ἀνέδειξε μία προσωπικὴ εὐαισθησία, ποὺ κινήθηκε μακριὰ ἀπὸ μία ἀσπικτικὴ θεολογία και ἐνδιαφέρθηκε ὄχι γιὰ τὰ πράγματα ἀλλὰ γιὰ τὰ πρόσωπα. Ἡ διαδρομὴ του δὲν τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, οὔτε ἀπέφυγε τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων και τὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἰδιαίτερα δὲ τῶν δοκιμαζόμενων.

Μὲ τὸ ἄρθρο του «Ἡ προφητεία τοῦ Μωάμεθ και ἡ θεοπνευστία τοῦ Κορανίου σὲ ὀρισμένους συγγραφείς τῆς ἀραβο-χριστιανικῆς γραμματείας τοῦ 9ου αἰῶνα» («La profezia di Muhammad e l'ispirazione del Corano in alcuni autori della letteratura arabo-cristiana del IX secolo») ὁ Davide Righi παρουσιάζει μία ἀνθολογία κειμένων ἀπὸ διαλόγους ἢ ἀνταλλαγὴ ἰσλαμο-χριστιανικῶν ἐπιστολῶν τῆς πρώιμης περιόδου τῆς ἀραβικῆς χριστιανικῆς γραμματείας (Τιμόθεος Α', Ἄβραάμ Τιβεριάδος κ.ἄ.). Τὰ κείμενα αὐτὰ μαρτυροῦν πῶς ἤδη ἀπὸ τὶς πρώτες

δεκαετίες τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι ἀντήλασαν ἀπόψεις σχετικὰ μὲ τὴ θεοπνευστία τοῦ Κορανίου καὶ τὴν προφητικὴ ἢ ὄχι ἰδιότητα τοῦ Μωάμεθ. Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς προσπαθοῦσαν νὰ ἐξηγήσουν τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν μποροῦσαν ν' ἀποδεχτοῦν οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο στοιχεῖο τῆς ἰσλαμικῆς πίστεως. Παρὰ τὴν καμιά φορὰ ἔντονη ἀντιπαράθεση, ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀπόψεων διακρινόταν ἀπὸ τὴ ζωτικότητα, τὴν ἀμοιβαία εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀνοικτότητα. Στὴ συνέχεια, ὁ Stellario Quacquaro μὲ τὴ μελέτη του «Ἡ ὁμάδα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μπολόνια. Οἱ ἀπαρχές (1920-1925)» («Il Gruppo del Vangelo di Bologna. Le origini (1920-1925)») συνοψίζει τὸ κίνημα θεολόγων (G. Papini, M. Mimmi, A. Baroni, A. Cozzani) ποὺ τὴ δεκαετία τοῦ '20 κήρυξε –σχηματίζοντας «ὁμάδες Εὐαγγελίου»– τὴν ἐπιστροφή στὸ Εὐαγγέλιο ὡς μοναδικὴ ὁδὸ ἐξόδου ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κρίση, ὡς προσωπικὸ κώδικα βίου καὶ ὡς ἀνάγνωσμα γιὰ τὸν στοχασμὸ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τελειοποίηση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ὁ Daniele Gianotti μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρο του «Ἡ προετοιμασία τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου: οἱ ἐργασίες τῆς λειτουργικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Γραμματείας γιὰ τὴν ἐνότητα (1960-1962)» («La preparazione del concilio Vaticano II: il lavoro della Commissione liturgica e del Segretariato per l'unità (1960-1962)») μελετᾷ τὴν ὀγκώδη ἔκδοση τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴ λατρεία καὶ τῆς Γραμματείας γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν. Αὐτὴ ἡ ἔκδοση μαρτυρᾷ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυπλοκότητα τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο αὐτῶν ὀργανισμῶν ποῦ, ὥστόσο, συντονίστηκαν μὲ τὸν προσανατολισμὸ ποῦ ἤθελε νὰ δώσει ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ' στὴ Σύνοδο καί, τελικά, παρήγαγαν ἓνα ὕλικὸ ποῦ ἀποδείχτηκε χρήσιμο καὶ καρποφόρο ὄχι μόνο γιὰ τὶς συνοδικὲς ἐργασίες ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀποδοχὴ καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ἴδιας τῆς Συνόδου.

Ἀκολούθως, ὁ Stefano Cenerini στὴ μελέτη «Ὁ εὐαγγελισμὸς τῶν Ἀγυακ» («La prima evangelizzazione degli Aguarak») παρουσιάζει τὸν εὐαγγελισμὸ τῆς φυλῆς Ἀγυακ, μεταξὺ Νοτίου Σουδάν καὶ Δυτικῆς Αἰθιοπίας, κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '30 τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἀρχικὰ ἀπὸ τὸν πρεσβυτεριανὸ ἱεραπόστολο Donald McClure καὶ ἐν συνεχείᾳ (τὴ δεκαετία τοῦ '40) ἀπὸ τὸν Harvey Hoekstra, ὁ ὁποῖος μετέφρασε τὴν Καινὴ Διαθήκη στὴν τοπικὴ αὐτὴ διάλεκτο, ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο κοπίασε ἐπὶ μία δωδεκαετία. Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ μία σύνοψη τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ Stefano Morini *Ἡμέρα Κυρίου: ἡ πορεία τοῦ εὐαγγελισμοῦ στὶς Ἀπὼ περουβιανὲς Ἀνδεις* (Il giorno del Signore: un itinerario di evangelizzazione nell'Alto Andino peruviano) καθὼς καὶ μὲ τὴν παρουσίαση ὀρισμένων πρόσφατων ἰταλικῶν θεολογικῶν τίτλων. Ὡς συμπλήρωμα τοῦ τεύχους 1/2016 ὑπάρχει εἰδικὴ ἔκδοση ὅπου δημοσιεύονται οἱ εἰσηγήσεις τῶν Ἐπιμορφωτικῶν Σεμιναρίων γιὰ Πρεσβύτερους (Μπολόνια, 4-5 Ἰουνίου 2014 καὶ 4-5 Ἰουνίου 2015), μὲ τὴ συμμετοχὴ μοναχῶν, λαϊκῶν –ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν– ἀφιερωμένες, ἀντίστοιχα, στὸ «Μυστήριο τοῦ χρίσματος σὲ ἐνήλικους ἢ σὲ ὅσοι τώρα ἐνεργοποιοῦν ἐκ νέου τὴν πίστη τους» καὶ στὸ «Μυστήριο τοῦ γάμου».

Teologia (τεῦχος 1/2016)

Τὸ τεῦχος 1/2016 ξεκινάει μὲ τὴν *Lectio magistralis* τοῦ Jürgen Werbick (Πανεπιστήμιο τοῦ Münster), «Ἐλευθερία ἢ (καί) χάρις; Ἕνα κρίσιμο ἐρώτημα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ» («Libertà e (o) grazia? Una questione cruciale della cultura europea») τῆς ὁποίας τὰ κύρια μέρη ἀναλύει, στὴ συνέχεια, ὁ Duilio Albarello. Ὁ Werbick ἐπιχειρεῖ ἕναν στοχασμὸ γύρω ἀπὸ τὶς ἔννοιες χάρις, δικαιοσύνη, συγκώρευση, καταλλαγή καὶ ἐλευθερία γιὰ νὰ δείξει πὼς ὁ σημερινὸς εὐρωπαϊκὸς δυτικὸς πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ ὠφεληθεῖ πολλαπλὰ ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἰδέα τῆς χάριτος ποὺ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ σκληρότητα τῆς νομικῆς τιμωρίας («δὲν ἀξίζω, λόγω ἁμαρτωλότητος, ν' ἀξιωθῶ τῆς θείας χάριτος»), καθὼς ἔχει ὡς σημεῖο ἐκκίνησης τὸν Θεὸ ποὺ συναντᾷ, συγκωρεῖ καὶ ἀντικρούζει ἀγαπητικὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὡς μία κίνηση ποὺ ξεκινάει ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἡ χάρις καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν καθῆκον τῆς ὑπευθυνότητος, τῆς ἐπέκτασης στοὺς ἄλλους τῆς χάριτος ποὺ ὁ ἴδιος δέχτηκε καί, ἐν τέλει, στὴν ἐλευθερία ποὺ σημαίνει: ὑπευθυνότητα νὰ ἀποκτήσω ἐδῶ ἀπὸ ποὺ μπορεῖ νὰ μοῦ δοθεῖ ἀγαπητικὰ σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις τῆς «κοσμικῆς» μου ζωῆς καὶ ποὺ βοηθᾷ νὰ λάμψει τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ. Τελικά, ἡ χριστιανικὴ πίστη ταυτίζεται μὲ τὴ χάρις. Μὲ τὴ μελέτη «Πρόσφατες διαδρομὲς τῆς τριαδικῆς θεολογίας» («Percorsi recenti di teologia trinitaria») ὁ Alberto Cozzi κάνει μία σύνθεση τῶν πιὸ πρόσφατων συζητήσεων στὸν χῶρο τῆς συστηματικῆς θεολογίας ἀναφορικὰ μὲ: α) τὴ μονοθεϊκὴ τριαδικότητα καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Ἐνός, β) τὴν πρόκληση νὰ κηρύσσει κανεὶς σήμερον τὴν «καινοτομία» τῆς θείας σωτηριώδους οἰκονομίας ποὺ βρίσκει τὴν κορυφωσὴ της στὸν Χριστὸ καὶ γ) τὴν ἀμοιβαιότητα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ποὺ πραγματώνεται ἐν Χριστῷ. Προκύπτει, ἔτσι, τὸ πλαίσιο μίας τριαδικῆς θεολογίας ἀκόμα ζωντανῆς καὶ σὲ ζύμωση ποὺ διανοίγει νέες, ἐλπιδόφορες ὁδοὺς ποὺ δὲν αὐτοαποκλείονται σὲ συμβατικὰ σχήματα ἢ φόρμουλες.

Ὁ Dario Cornati στὸ «Οἱ ὁδοὶ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Θεό. Οἱ Blonden καὶ Balthasar ξαναδιαβάζουν τὸν Θωμᾶ Ἀκινάτη» («Le vie dello Spirito verso Dio. Blondel e Balthasar rileggono Tommaso») μετέρχεται δύο συγγραφέων (Maurice Blondel καὶ von Balthasar) ποὺ ἐπιχειροῦν μία λιγότερο παραδοσιακὴ ἀνάγνωση τῶν κειμένων τοῦ Ἀκινάτη γιὰ τὸ πὼς μποροῦν οἱ μεσαιωνικὲς θεωρητικὲς ἀρχές νὰ ἐνδιαφέρουν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Οἱ θεωρητικὲς αὐτὲς προσεγγίσεις δὲν ἔχουν τὸν χαρακτῆρα μίας νοσταλγικῆς ἀνάμνησης κάποιου ὄντολογικοῦ νατουραλισμοῦ οὔτε συμπίπτουν μὲ μία ἐπαγωγικὴ ἀπόδειξη τῆς ἰδέας τοῦ θείου. Στὴν περίπτωση τῶν συγγραφέων αὐτῶν ἔχουμε ἕναν τρόπο σκέψης, μία πνευματικότητα ποὺ ἀγγίζει πτυχές τῆς νεωτερικῆς σκέψης: ἡ προσέγγιση τῆς ἀλήθειας μέσῳ τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης, ἡ ὄντολογικὴ προτεραιότητα τῆς δικαιοσύνης, ἡ εὐαίσθητη ποιότητα τοῦ πνεύματος, ἡ πνευματικὴ δομὴ τοῦ ὑποκειμένου, ἡ ἀρχὴ τῆς ὀνομασίας τοῦ Θεοῦ ὡς ἠθικὴ συνθήκη γιὰ τὸν δεσμὸ μ' Αὐτόν. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἡ μεσαιωνικὴ σκέψη λειτουργεῖ ὡς βοήθημα στὸ σύγχρονο στοχασμὸ γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς ἀλήθειας. Ἀκολουθοῦν, τέλος, δύο ἐκτενῆ σημειώματα: τοῦ

Giovanni Rota, «Ἡ Ἐκκλησία στὸν πρόσφατο οἰκουμενικὸ διάλογο» («La Chiesa nel recente dialogo ecumenico») μὲ μία συνοπτικὴ παρουσίασις τῶν διμερῶν θεολογικῶν διαλόγων ποὺ διεξάγει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ τοῦ Roberto Vignolo «Βιβλικὴ θεολογία, θεολογία τῆς Βίβλου καὶ πέριξ» («Teologia biblica, teologia della Bibbia e dintorni») καθὼς καὶ ἡ παρουσίασις ὀρισμένων πρόσφατων θεολογικῶν τίτλων.

Teologia (τεῦχος 2/2016)

Στὸ 2^ο τεῦχος τοῦ 2016 ὁ Paolo Carrara μὲ τὸ ἄρθρο του «Γιὰ μία Ἐκκλησία «σὲ ἔξοδο»: Ἡ Προτροπὴ *Evangelii gaudium* τοῦ Φραγκίσκου» («Per una Chiesa “in uscita”. L’*Evangelii gaudium* di Francesco») ἐπικειρεῖ μία ἀνάγνωσις τῆς παπικῆς Ἀποστολικῆς Προτροπῆς *Ἡ Χαρὰ τοῦ Εὐαγγελίου* ὡς ἓνα κείμενο ἡ λογικὴ τοῦ ὁποίου προκύπτει σὲ μία περίοδο διαδοχῆς τῆς ἀρχιερατείας τοῦ πάπα Βενέδικτου ΙΣΤ', στὸ πλαίσιο μίας διαδικασίας μεταρρυθμίσις ποὺ θέλει νὰ καταστήσει τὴν Ἐκκλησία ἱκανὴ νὰ κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο καὶ στὴ συνάφεια μίας συζήτησις γιὰ τὴ σχέση μεταξύ χαρίσματος καὶ θεσμοῦ. Ἡ Προτροπὴ εἰσάγει συγκεκριμένους μεταρρυθμιστικοὺς στόχους, παραλήπτες καὶ ἓνα πλέγμα δράσεων καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ παραδίδεται σὺς τοπικὲς Ἐκκλησίες. Ὁ Duilio Albarello στὸ δοκίμιό του «Ἡ χάρις προϋποθέτει τὸν πολιτισμό. Ἡ πραγματικότητα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ σκέψις τῆς πίστεως ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ *Evangelii gaudium*» («La grazia suppone la cultura. Ordine culturale e pensiero della fede alla luce di *Evangelii gaudium*») παρατηρεῖ πὼς ὁ εὐαγγελισμὸς προκαλεῖ μὲ θετικὸ τρόπο τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι φύσει πολιτιστικὸ ὄν καὶ γι' αὐτὸ ἐξόχως ἱστορικὸ καὶ κοινωνικὸ. Ὡς πολιτισμὸς ὀρίζεται ἓνας τρόπος ζωῆς μὲ ἀνθρωπιστικὸ χαρακτῆρα καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς προκύπτει στὴν παπικὴ Προτροπὴ, ἀλλὰ καὶ γενικότερα σὺς διδακτικὲς παρεμβάσεις τοῦ πάπα Φραγκίσκου. Ἡ Ἐκκλησία μεσιτεύει σὲ ὅ,τι δώρισε ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ, ὥστε ν' ἀναζητήσει σὲ κάθε ἐποχὴ τὴ σύνθεσις μεταξύ Εὐαγγελίου καὶ πολιτισμοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο κινούμενοι, ἀναδύεται τὸ ἐρώτημα ἀναφορικὰ μὲ τὴ σχέση μεταξύ βίωσις τῆς πίστεως καὶ πολιτισμοῦ καὶ εἰδικότερα: ποῖος ὁ ρόλος ἑνὸς πολιτισμοῦ στὴν πραγμάτωσις τῆς πίστεως, στὴν ὑπέρβασις τοῦ δυϊσμοῦ μεταξύ πίστεως καὶ γνώσις, καὶ στὴν προβολὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κοινοῦ παρανομαστῆ τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας καὶ μίας δεδομένης πολιτισμικῆς πραγματικότητας;

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἀναφορικὰ μὲ τὴ συνοδικότητα» («Sulla sinodalità») ὁ Giacomo Canobbio βλέπει πὼς στὴ διδασκαλία καὶ τὴ δράσις τοῦ πάπα Φραγκίσκου ἐμφανίζεται ἡ διάθεσις ὄχι μόνον ἀποδοχῆς τῆς διδασκαλίας τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸ πρόσφατης μετασυνοδικῆς θεολογίας γύρω ἀπὸ τὴ θεσμικὴ ἔκφρασις τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ὅρος «συνοδικότητα» ἐπανῆλθε στὸ προσκήνιο γιὰ νὰ τονήσει τὴν ἐμπλοκὴ ὄλων τῶν πιστῶν στὸν καθορισμὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ αὐτῆς. Ὁ σ. ἐρωτᾶται ποιά μορφή συνοδικότητας ἐπιβεβαιώνεται στὸν πάπα Φραγκίσκο. Προκύπτει, καταρχήν,

ὅτι ἡ νεότερη θεολογία δὲν ἔλαβε ἐπαρκῶς ὑπόψη τὴν «ἱστορικότητα» τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴ διαφορετικότητα τῆς συνοδικῆς διαδικασίας σὲ σχέση μὲ τὶς ἱστοριοπολιτιστικὲς συγκυρίες. Ἡ συνοδικότητα, τῆς ὁποίας οἱ θεολογικὲς ἀπαρχὲς ἐντοπίζονται στὴν τριαδικὴ καὶ εὐχαριστιακὴ προέλευση τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν πραγμάτωση τῆς συνυπεθυνότητας στὴν ὁποία ὅλοι οἱ πιστοὶ ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἡ συνοδικότητα, ἐπομένως, δὲν εἶναι ἓνα «ἀντικείμενο» ἀλλὰ, μέσα ἀπὸ τὴ διαφορετικότητα τῶν συνοδικῶν διαδικασιῶν, ἀντικατοπτρίζει τὴ συνυπεθυνότητα τῶν πιστῶν στὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Antonio Montanari μὲ τὴ μελέτη του «Ἡ ἱστορία τῆς πνευματικότητας. Προοπτικὲς γιὰ τὴν ἔρευνα» («La storia della spiritualita. Prospettive di ricerca») ἐπισημαίνει ὅτι τὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο καὶ ἡ ἱστοριογραφία τῆς χριστιανικῆς πνευματικότητας εἶναι πεδία ἀκόμα ἀνοικτὰ στὴν ἔρευνα. Μὲ τὴν ἐπίλυση μεθοδολογικῶν ζητημάτων, ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς πνευματικότητας μπορεῖ ν' ἀποδευθετεῖ ἀπὸ ὁμολογιακὲς ἐξαρτήσεις καὶ νὰ ἐστιάσῃ στὸ καθαυτὸ φαινόμενο τῆς χριστιανικῆς ἐμπειρίας, πὺρ δὲν εἶναι βέβαια ἄσχετο ἀπὸ τὴ θεολογικὴ ἔρευνα, ἀφοῦ προσδιορίζει τὸ περιεχόμενο καὶ τὶς μορφὲς τῆς τελευταίας. Ἀκολουθοῦν δύο σημειώματα: τοῦ Giuseppe Como, «Πνευματικότητα καὶ θεολογία τῆς πνευματικότητας: προσανατολισμοὶ καὶ ἀναθεωρήσεις στὴ νεότερη συγγραφικὴ παραγωγή» («Spiritualità e teologia spirituale: orientamenti e ripensamenti nella produzione recente») καὶ τοῦ Sergio Ubbiali «Τὸ ὑποκείμενο στὴ δοκιμασία τοῦ ὑπερβατικοῦ. Ἡ συνεισφορὰ τῆς σκέψης τοῦ Silvano Petrosino» («Il soggetto alla prova del trascendente. L'apporto riflessivo di Silvano Petrosino») καθὼς καὶ ἡ παρουσίαση ὀρισμένων πρόσφατων θεολογικῶν τίτλων.

Δημήτριος Κεραμιδᾶς

*Λέκτορας Ποντιφικικοῦ Πανεπιστημίου Ἁγ. Θωμᾶς Ἀκινάτης
Μέλος ΣΕΠ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου*

Irénikon (τεῦχος 4, τόμ. LXXXVIII/2015)

Στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ ἱστορικοῦ γαλλόφωνου περιοδικοῦ, μὲ τίτλο «Eckhart, lecteur d'Origene», ἡ Marie-Anne Vannier ἐξετάζει τὴν ἐξάρτηση τοῦ Eckhart ἀπὸ τὸν χαλκέντερο συγγραφέα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας Ὁριγένη παρὰ τὴ μεταξὺ τους χρονικὴ ἀπόσταση ἑνδεκα αἰώνων. Καὶ οἱ δύο στοχαστὲς δίνουν ἰδιαίτερη σημασία στὴν κεντρικὴ θέση τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἁγία Γραφή, στὴν κατανόηση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο κ.ἄ. Ὁ Nicolas Egender στὸ δεῦτερο καὶ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Une fete des conciles» ἀναδεικνύει τὴ σπουδαιότητα τῆς λειτουργικῆς ἀνάμνησης τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων στὴν Ἀνατολὴ σὲ σύγκριση μὲ τὴ Δύση πὺρ φαίνεται νὰ ἀπουσιάζει. Πρόκειται γιὰ τὶς λειτουργικὲς περιόδους μεταξὺ Ἀνάληψης καὶ Πεντηκοστῆς, 13 καὶ 19 Ἰουλίου καὶ μεταξὺ 11 καὶ 19 Ὀκτωβρίου. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ ἀναλυτικὴ παρουσίαση τῶν οἰκουμενικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ πλῆθος ἀπὸ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Istina (τεῦχος 1, τόμ. LXI/2016)

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ γαλλόφωνου περιοδικοῦ *Istina*, πὸν ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ γνωστὸ ὁμώνυμο οἰκουμενικὸ κέντρο, εἶναι ἀφιερωμένο στὸν ἑορτασμὸ τῶν 500 ἐτῶν ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση. Ὁ Gerhard Feige στὸ ἄρθρο του «Thèses catholiques pour la commémoration de la Reforme en 2017. Un défi salutaire», ὡς πρόεδρος τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὶς Οἰκουμενικὲς σχέσεις τῆς Συνόδου τῶν Ἐπισκοπικῶν Χριστιανῶν τῆς Γερμανίας, μὲ ἀφορμὴ τὸν ἑορτασμὸ τῶν 500 ἐτῶν ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση διατυπώνει δέκα θέσεις γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πορεία τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα, προσκαλώντας ὅλες τὶς χριστιανικὲς παραδόσεις νὰ στοχαστοῦν σχετικὰ μὲ τὸν ρόλο τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν χριστιανῶν στὸ σύγχρονο ἐκκοσμικευμένο περιβάλλον. Ὁ Nicolas Kazarian στὸ κείμενό του «500 ans après la Reformation. Lecture orthodoxe du document ‘Reformation 1517-2017. Perspectives ecuméniques’» ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει μία πρώτη ἀξιολόγηση τοῦ κειμένου ἀπὸ ὀρθόδοξη σκοπιὰ, ἐπισημαίνοντας τὴ θεολογικὴ σημασία τῆς Μεταρρύθμισης γιὰ τὴ σχέση παράδοσης καὶ μεταρρύθμισης στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, καὶ τοὺς δισταγμοὺς πὸν ἡ τελευταία ἐμφανίζει σὲ σχέση μὲ τὴ χειροτονία τῶν γυναικῶν καὶ τὸν ρόλο τῶν λαϊκῶν. Ὁ Beate Bengard στὸ κείμενό του «L’hermeneutique ecuménique de Paul Ricoeur selon la ‘Conference de Trente’» ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει τὴν οἰκουμενικὴ ἐρμηνευτικὴ τοῦ Ricoeur μὲ ἐπίκεντρο τὶς ἔννοιες τῆς μετάφρασης καὶ τῆς συγχώρησης ὡς ἐργαλεῖα γιὰ τὴν προώθηση τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν παρουσίαση ἐπίσημων κειμένων ἀπόρροια τῶν ἐπιμέρων οἰκουμενικῶν διαλόγων (ὅπως τὸ κείμενο «Reformation 1517-2017. Perspectives ecuméniques»), καθὼς ἐπίσης καὶ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Greek Orthodox Theological Review (τεῦχος 1-2, τόμ. 60/2015)

Τὸ παρὸν τεῦχος τοῦ ἱστορικοῦ ἀγγλόφωνου θεολογικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑλληνορθόδοξης Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἶναι ἀφιερωμένο στὸ Οἰκουμενικὸ Συμπόσιο Huffington 2010 μὲ θέμα «Γυναῖκες καὶ Ἐκκλησία, Ἀνατολὴ καὶ Δύση: Μία συζήτηση μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων». Στὸ πρῶτο κείμενο μὲ τίτλο «The Spiritual Life in the Midst of it all», ἡ Wendy Wright διερευνᾷ ἀπὸ μία χριστιανικὴ ὀπτικὴ πτυχὴ τῆς πνευματικότητας τῆς οἰκογένειας μέσα στὸ πλαίσιο τῆς σύγχρονης πολύβουνης κοινωνίας καὶ ζωῆς. Ἡ Valerie Karras στὸ κείμενό της «Orthodox Theologies of Women, Liturgy, and Ministry» ἐπιχειρεῖ μία θεολογικὴ κριτικὴ τῆς ὑποβαθμισμένης θέσης τῆς γυναίκας στὸ πλαίσιο τῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ξεκινώντας ἀπὸ μία ὀπτικὴ τοῦ φύλου καὶ πὼς αὐτὸ λειτουργεῖ σὲ διάφορα ἐπίπεδα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, προκειμένου νὰ ξεκαθαριστοῦν ὀρισμένα ζητήματα θεολογικῆς ἀνθρωπολογίας πὸν σχετίζονται μὲ ποικίλες ἀρνητικὲς προσεγγίσεις. Ἡ Tracy S. Tiemeier στὸ κείμενό της «Catholic Feminism and Asian Religious Traditions: Rethinking Christ’s Offices of Priest, Prophet, and King» ἀποπειροῦται νὰ προσφέρει πηγὲς γιὰ ἕναν

άνανεωμένο φεμινισμό στο πλαίσιο τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας με βάση τὴ ζωὴ πραγματικῶν γυναικῶν στὴν Ἀσία, οἱ ὁποῖες συχνὰ γίνονται θύματα βίας καὶ κακομεταχειρίσων. Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μετὰ τίτλο «The Priesthood of All the People of God», ἡ Stefanie Yazge προσεγγίζει τὸ κεντρικὸ ἐρώτημα ποὺ βρῖσκεται πίσω ἀπὸ κάθε θεολογικὴ ἀνθρωπολογία καὶ ἀφορᾷ στὸ νόημά του νὰ εἶναι κάποιος ἄνδρας ἢ γυναίκα κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Kyriaki FitzGerald στὸ κείμενό της «Women Deacons in the Orthodox Church» προσφέρει μία ἱστορικὴ ἐπισκόπηση τοῦ βαθμοῦ τῶν διακονισσῶν στὴν Ἐκκλησία, ἀναδεικνύοντας τὴ σημασία του γιὰ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Paraskeve Tibbs στὸ μελέτημά της «Perspectives on Marriage and Family in the Orthodox Church» ἀποπειρᾶται μεταξὺ ἄλλων μία θεολογικὴ οἰκουμενικὴ ματιὰ στὸ μυστήριό τοῦ γάμου καὶ μία θεώρηση τοῦ γάμου ὡς εἰκόνας τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ Mary Ingham στὸ ἄρθρο τῆς «The Logic of the Gift: Clare of Assisi and Franciscan Evangelical Life», ξεκινώντας μετὰ μία ἱστορία ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν Φραγκισκανῶν γιὰ τὴν Clare τῆς Ἀσίζης, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει τὴ σημασία τῆς ἀφοσίωσης στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ τὴ μίμηση τῆς ἀπόλυτης αὐτο-κένωσης κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πνευματικὴ μεταμόρφωση. Ἡ Maria McDowell στὸ κείμενό της μετὰ τίτλο «Virtuous Icons: Priests as Unique Persons or Gendered Stereotypes?» ἐπιχειρεῖ μία θεολογικὴ κριτικὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὴ χειροτονία στὴν ἱερωσύνη μετὰ βάση μία θεολογία τῆς εἰκόνας καὶ τῆς λειτουργίας, ἡ ὁποία δὲν φαίνεται νὰ ὑποστηρίζει τὴν παγιωμένη μέχρι καὶ σήμερα ἀνδροκρατικὴ θεώρηση τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μετὰ τὰ κείμενα τῶν Helen Theodoropoulos («The Mother of God in the Writings of St. Mother Maria Skobtsova», ὅπου παρουσιάζει τὸν κεντρικὸ ρόλο ποὺ διαδραμάτισε τὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου στὸ πνευματικὸ ταξίδι τῆς σύγχρονης ἁγίας Μαρίας Skobtsova, καὶ τὸ κείμενο τῆς Barbara Busse μετὰ τίτλο «Remarks on 'Women and Church, East and West'», ἡ ὁποία προσέφερε τὶς δικές της σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ συνεδρίου.

Greek Orthodox Theological Review (τεῦχος 3-4, τόμ. 60/2015)

Στὸ διπλὸ αὐτὸ τεῦχος τοῦ ἀγγλόφωνου ὀρθόδοξου περιοδικοῦ δημοσιεύονται ἄρθρα ποικίλης ὕλης. Στὸ πρῶτο κείμενο μετὰ τίτλο «The Biblical (New Testament) Foundation of Baptism: Baptismal Theology as a Prerequisite of Eucharistic Theology» ὁ Πέτρος Βασιλειάδης ἐξετάζει τὰ βιβλικὰ (παύλεια καὶ εὐαγγελικὰ) δεδομένα γιὰ τὸν κεντρικὸ ρόλο τοῦ Βαπτίσματος στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, προσφέρει μία θεολογικὴ ματιὰ στὴ σημασία τοῦ Βαπτίσματος ὡς μυστηρίου, κ.λπ. γιὰ νὰ ἀναδείξει τὸν λησμονημένο κάποτε ρόλο του στὴ διαμόρφωση μίας εὐχαριστιακῆς θεολογίας καὶ ἐκκλησιολογίας. Ὁ Erik Young στὸ κείμενό του «Let Them Serve as Signs» ἐπικεντρώνοντας στὶς χριστιανικὲς πηγὲς τῶν ἐπιπέδων πρῶτων αἰώνων ἐξετάζει τὴ στάση (περιληπτικὴ ἢ κριτικὴ) τῶν Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς Ἀνατολῆς ἀπέναντι στὴν ἀστρονομία καὶ τὴ φυ-

σική φιλοσοφία. Ὁ Mark Edwards στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Porphyry and Cappadocian Logic» ἐξετάζει τὴ σχέση τῆς Ἐπιστολῆς πρὸς Ἀβλάβιον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης μὲ τὴν κυρίαρχη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη φιλοσοφία τοῦ Πορφυρίου σὲ σχέση μὲ τὴν κατανόηση τῆς ἀναλογίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

Ὁ Dirk Krausmuller στὸ ἄρθρο του «The Procession of the Holy Spirit from the Divine Substance about the Trinitarian Theology of Symeon the New Theologian and Nicetas Stethatos» ἐξετάζει τὴν ποικιλία τῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία προκάλεσε ζωηρὲς συζητήσεις ἀπὸ τὸν ἑνὰτο αἰῶνα καὶ ἐξῆς μὲ ἐπικέντρο ἰδιαίτερα τὴν «οὐσιοκεντρικὴ» (sic) θεώρηση τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου καὶ τὴ διαφοροτικὴ θεώρηση τοῦ ἴδιου ζητήματος ἀπὸ τὸν μαθητὴ τοῦ Συμεὼν, τοῦ Νικήτα Στηθάτου. Ὁ Stephen Waers στὸ ἄρθρο του «Wisdom Christology and Monarchianism in Origen's *Commentary on John*» ἐξετάζει τὸν ρόλο ποὺ ἔπαιξε ἡ αἴρεση τοῦ Μοναρχιανισμοῦ στὴν μεταβολὴ τῆς θεώρησης τοῦ Ὠριγένη ἀπὸ τὴν ἔμφασή του στὸν Λόγο στὴ χρῆση τῆς Σοφίας ὡς κεντρικοῦ τίτλου γιὰ τὸν Χριστό. Ὁ Petros Toulis στὸ μελέτημά του «Theophanes of Nicea's Interpretation of the Areopagitan 'Divine Circle' in the Fourteenth Century Discussions on Creation» ἐξετάζει μίαν ἀνάγνωση τῶν Ἀρεοπαγητικῶν ἀπὸ τὸν βυζαντινὸ στοχαστὴ τοῦ 14^{ου} αἰῶνα Θεοφάνη, ἐνῶ ὁ Daniel Lemeni στὸ μελέτημα ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «The Dynamics of Spiritual Guidance in the *Aprophthegmata Patrum*» ἐξετάζει τὴν ἔννοια τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης στὸ πλαίσιο τῆς μοναστικῆς γραμματείας τῆς Αἰγύπτου τοῦ 4^{ου} καὶ 5^{ου} αἰῶνα. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ ἐπίσημα κείμενα διμερῶν διαλόγων, συνεντεύξεις καὶ ἐγκυκλίους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α', καθὼς ἐπίσης καὶ κείμενα εὐρύτερα οἰκουμενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Σύναξη, (τεῦχος 138/2016)

Τὸ τρέχον τεῦχος τῆς τριμηνιαίας ἔκδοσης σπουδῆς στὴν Ὁρθοδοξία φιλοξενεῖ κείμενα ποὺ ἀφοροῦν στὴ σχέση τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ χρῆμα. Ὁ Στυλιανὸς Τσομπανίδης στὸ κείμενό του μὲ τὸν εὐγλωττο τίτλο «Money-theism. Ἐκκλησίες ἐνάντια στὴν τυραννία τοῦ χρήματος» ἐξετάζει οἰκουμενικὲς συμβολὲς τῶν ἐπιμέρους Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν στὴν προοπτικὴ μίας ριζοσπαστικῆς κριτικῆς στὴν εἰδωλοποίηση τοῦ χρήματος. Ὁ π. Βασίλειος Θερμὸς στὸ ἄρθρο του «Ἄνθρωπος ἀφορισμένος: τὸ χρῆμα ὡς ὄριο» ἀποπειρᾶται νὰ περιγράψει τὴν ψυχολογικὴ σημασία τοῦ χρήματος καὶ τὶς ἐφαρμογές της στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ. Στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ἡ οἰκονομικὴ διαχείριση τῆς ἐνορίας» ὁ π. Ἀντώνιος Πινακούλας ἐξετάζει τοὺς σχετικοὺς κανονισμοὺς ἀλλὰ καὶ τὶς παντοειδεῖς δυσκολίες ποὺ διέπουν τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν μίας ἐνορίας. Ὁ Βασίλης Ἀργυριάδης στὸ «Πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει; Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὶς προσελύσεις καὶ τὶς κατευθύνσεις τοῦ χρήματος ἐν Ἐκκλησίαις» μὲ ἀφετηρία διάφορα περιστατικὰ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος προσφέρει ἓνα σχόλιο γιὰ τὴν ἀνάγκη διαμόρφωσης ἑνὸς ἄλλου ἥθους ποὺ θὰ διακρίνεται γιὰ

τὴν εὐθύνη καὶ τὴν ἐπαγρύπνηση καὶ τὴν ἀνάγκη στιγματισμοῦ τῆς ἄνομης προέλευσης καὶ ὑπουλῆς κατεύθυνσης τοῦ χρήματος. Ἡ Εἰρήνη Κασάπη στὸ «Οἱ Ζαβόλγιοι γέροντες καὶ τὸ ζήτημα τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας» συζητᾷ τὸ ζήτημα τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας στὸ φῶς τῆς γνωστῆς διένεξης μεταξὺ τῶν φιλοκτημόνων (Ἰωσφίτες) καὶ τῶν ἀκτημόνων (Ζαβόλγιοι) ποὺ ἔλαβε χώρα στὴ Ρωσία στὶς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα. Ἡ Πανδώρα Δημανοπούλου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ζορμπᾶς στὸ κείμενό τους «Ἀναζητώντας ἀπάντηση στὴ δύσκολη οικονομικὴ συγκυρία. Τὸ οικονομικὸ μοντέλο τοῦ μητροπολίτη Εἰρηναίου Γαλανάκη» μέσα ἀπὸ μία κοινωνιολογικὴ ματιὰ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει τὸ οικονομικὸ μοντέλο ποὺ προσπάθησε νὰ δώσει ὁ Μητροπολίτης Εἰρηναῖος στὴ δύσκολη περίοδο μετὰ τὸν πόλεμο, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή ἀναδεικνύει τὸν ρόλο ποὺ μπορεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ παίξει ὡς ἐνδογενὴς τοπικὴ δυναμικὴ στὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη ἐνὸς τόπου.

Στὴ συνέχεια δημοσιεύεται σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπόσπασμα ἔργου τοῦ μεγάλου Ρώσου θεολόγου τῆς Διασπορᾶς π. Σέργιου Μπουλγκάκωφ μὲ τίτλο «Ὁρθοδοξία καὶ οικονομικὴ ζωὴ», ὅπου ἐπιχειρεῖται μία ἀπὸ τὶς πρώτες προσπάθειες περιγραφῆς τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ὀρθόδοξου οικονομικοῦ ἀνθρώπου. Ἀκολουθῶς, δημοσιεύονται προσωπικὲς ἐμπειρίες ὀρθόδοξων ἱερέων σὲ διάφορες χώρες οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν γιὰ βιοποριστικούς λόγους διάφορα «κοσμικὰ ἐπαγγέλματα». Μεταξὺ τῶν λοιπῶν κειμένων ποὺ δημοσιεύονται στὸ παρὸν τεῦχος ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ κείμενο τῶν Frost, Harvey, Regule, Sachuk, Woloschak ποὺ ἀναφέρεται στὴ σύνθεση τῶν ἀντιπροσωπειῶν καὶ ἰδιαίτερα στὴ συμμετοχὴ γυναικῶν τῶν ἐπιμέρους Ἐκκλησιῶν ἐν ὄψει τῆς τότε ἐπικείμενης Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρῶνεται μὲ τὸν Διάλογο μὲ τοὺς ἀναγνώστες καὶ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Νικόλαος Ἀσπροῦλης Δρ. Φ.

Νομοκανονικά (ἔτος ΙΔ', τεῦχος 1/2016)

Μὲ ἐνδιαφέρουσα θεματολογία ἐπὶ ἐπικαίρων ζητημάτων ποὺ ἀφοροῦν σὲ ἐξελίξεις στὸν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, ὅπως τὸ θέμα τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὅπως τὸ θέμα τῶν μικτῶν γάμων μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκε ἡ πρόσφατη (17-27 Ἰουνίου 2016) Πανορθόδοξη Σύνοδος στὴ Κρήτη, κυκλοφόρησε τὸ νέο τεῦχος (1/2016) τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ (τά) «Νομοκανονικά». Στὴν ὕλη τοῦ νέου τεύχους περιέχονται, ἐπίσης, σημαντικὲς δικαστικὲς ἀποφάσεις ἀφορῶσες ἀφ' ἐνὸς στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ΝΠΔΔ καὶ ἀφ' ἑτέρου στὶς ἐξ ἐπόψεως Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου εἰδικὲς λειτουργικὲς σχέσεις ποὺ διαμορφώνονται ἀπὸ τὴν ἐν ἐξελίξει νομολογία μεταξὺ αὐτῆς –τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὸν διφυῆ αὐτῆς χαρακτῆρα, ἥτοι ὡς θείου καθιδρύματος ἀφ' ἐνὸς καὶ νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἀφ' ἑτέρου– καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπηρετούντων κληρικῶν.

Τά «Νομοκανονικά» είναι ή έξαμηνιαία Έπιθεώρηση πού έπιδιώκει νά καλύψει δυό σύνθετους καί δυσχερείς έπιστημονικούς κλάδους, τό Έκκλησιαστικό καί τό Κανονικό Δίκαιο, τόσο σέ επίπεδο θεωρίας όσο καί δικαστηριακής πράξεως. Έποτελούν τό έπιστημονικό όργανο τής Έταιρείας Έκκλησιαστικού καί Κανονικού Δικαίου καί άπευθύνονται σέ δικηγόρους, δικαστές, θεολόγους καί σέ κάθε έρευνητή έπιστήμονα άπό τόν χώρο τών κοινωνικών καί άνθρωπιστικών έπιστημών (ίστορικό, κοινωνιολόγο, κ.λ.π.) πού έντρυφεί στό πεδίο τών σχέσεων Πολιτείας - Έκκλησίας / θρησκευτικών κοινοτήτων. Έκδίδονται άνελλιπώς άπό τόν Μάιο τοϋ 2002 καί ήλθαν, σύμφωνα μέ τήν πρόθεση τοϋ ίδρυτοϋ καί Διευθυντοϋ τους, καθηγητοϋ Έκκλησιαστικού Δικαίου τής Νομικής Σχολής τοϋ ΕΚΠΑ κ. Έωάννη Μ. Κονιδάρη, νά καλύψουν τήν άπουσία πού είχε άπό ίκανοϋ χρόνου καταστεί εύκρινώς όρατή, μίας περιοδικής έκδόσεως, ή όποία νά προάγει τήν έπιστήμη στα ζητήματα τοϋ Έκκλησιαστικού καί τοϋ Κανονικού Δικαίου καί εύρύτερα τόν δημόσιο διάλογο στα ζητήματα τών σχέσεων Πολιτείας καί Έκκλησίας, τά όποια έμφανίζονται στό προσκήνιο μέ άξιοληλευτή περιοδικότητα άποτελώντας -τό τελευταίο διάστημα όλο καί συχνότερα, όλο καί έντονότερα- θέμα «ήμερησίας διατάξεως» στην άτζέντα τοϋ δημοσίου διαλόγου. Παραλλήλως, τά «Νομοκανονικά» φιλοδοξούν νά άποτελέσουν τό κατάλληλο εκείνο βήμα πού θα έπιτρέψει στις νέες έπιστημονικές δυνάμεις τοϋ κλάδου νά έμφανισθοϋν στό προσκήνιο καί νά δοκιμασθοϋν. Στην ύλη τοϋ περιοδικοϋ περιλαμβάνονται τρεις ένότητες, πού περιέχουν άρθρα, μελέτες ή / καί γνωμοδοτήσεις, άποφάσεις έλληνικών καί διεθνών δικαστηρίων, ιδίως τοϋ Εϋρωπαϊκοϋ Δικαστηρίου Δικαιωμάτων τοϋ Άνθρώπου, κατά τό δυνατόν μέ σχόλια καί παρατηρήσεις, καθώς καί βιβλιοκρισίες καί βιβλιοπαρουσιάσεις. Στο νέο τεϋχος (1/2016) περιέχονται οι άκόλουθες μελέτες/άρθρα:

α) τοϋ λέκτορος τοϋ Έκκλησιαστικού Δικαίου τής Νομικής Άθηνών κ. Γεωργίου Έ. Άνδρουτσοπούλου μέ θέμα «Οί μικτοί γάμοι κατά τήν πολιτειακή νομοθεσία: Στο μεταίχμιο νομιμότητας καί κανονικότητας», τό όποιο ό συγγραφέας προσεγγίζει ίστορικά καί νομοκανονικά άπό τήν βυζαντινή περίοδο μέχρι σήμερα, έξειδικεύοντας καί αναλύοντας τά νομικώς καί εκκλησιαστικώς ισχύοντα στις περιπτώσεις τών θρησκευτικών γάμων μεταξϋ δυό χριστιανών διαφοροτικοϋ δόγματος

β) τής Ειδικής Έπιστήμονος στον «Συνήγορο τοϋ Πολίτη», διδάκτορος Νομικής κ. Ζωής Έ. Καραμήτρου, μέ θέμα «Ό Ν. 4301/2014 περί θρησκευτικών κοινοτήτων», μέσω τοϋ όποιου έπιχειρεΐται μία κριτική θεώρηση τοϋ νομοθετήματος πού χαρακτηρίζεται ως «άτολμο», καθώς ή κ. Καραμήτρου ύποστηρίζει ότι ό νομοθέτης βαθιά επηρεασμένος άπό τήν όρθόδοξη παράδοση άγνόησε στοιχειά διαφορετικότητας, διάκρισης καί μοναδικότητας κάθε μίας θρησκευτικής κοινότητας καταλήγοντας έτσι, κατά τήν άποψη τής άρθρογράφου, όχι στην προστασία τής θρησκευτικής έλευθερίας, αλλά στον κρατικό έλεγχο καί περιορισμό της, καί,

γ) τών κ.κ. Γ. Έ. Άνδρουτσοπούλου λέκτορος τής Νομικής καί Βασιλείου Κ. Μάρκου, δικηγόρου, διδάκτορος Νομικής, μέ θέμα «Νομοθετικές παλινωδίες

περὶ τὴν καύση τῶν νεκρῶν», ὅπου διατυπώνονται ἐνστάσεις καὶ ἐγείρονται ἐρωτήματα περὶ τῆς συνταγματικότητας τινῶν διατάξεων, π.χ. τοῦ ἄρθ. 49 § 3 τοῦ Ν. 4277/2014 γιὰ τὴ δυνατότητα ἀποτεφρώσεως τῶν ὄστων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνακομιδὴ τῶν ἐνταφιασμένων νεκρῶν. Οἱ κ.κ. Ἀνδρουτσόπουλος καὶ Μάρκου, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἀτόμου περὶ τοῦ τρόπου διαθέσεως τοῦ σώματος του μετὰ θάνατον ἀπορρέει ἀπὸ τὴν συνταγματικῶς προστατευομένη ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας (ἄρθ. 1 § 5 τοῦ Συντάγματος), θεωροῦν ὅτι ἡ ἐν λόγω διάταξη καταστρατηγεῖ τὴ συγκεκριμένη θεμελιώδη συνταγματικὴ ἀρχὴ καθὼς θεσπίζεται γιὰ ἐνταφιασμένο ἄτομο, τὸ ὁποῖο αὐτονοήτως δὲν εἶχε ἐπιλέξει ὡς οὔτε εἶχε ἐκδηλώσει ὁποιαδήποτε ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀποτέφρωσή του, ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε συντελεσθεῖ ἐξαρχῆς ἡ ἀποτέφρωση τῆς σοροῦ του. Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι, ἐπίσης, καὶ ἡ παρατήρησή τους σχετικῶς μὲ τί θὰ πρέπει νὰ πράξει ἡ Ἐκκλησία σὲ περιπτώσεις κηδεύσεως ἀτόμων ποὺ εἶχαν ἐπιλέξει τὴν ἀποτέφρωση. Εἶναι ἀδιανόητο –τονίζουν– νὰ ἐπιβάλλει ὁ νομοθέτης διὰ νόμου στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸν τρόπο ἀντιμετώπισεως ὄσων ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιλέξουν, παρὰ τὴν ἀντίθετη παράδοση καὶ πρακτικὴ τῆς, ἀντὶ τῆς ταφῆς, τὴν καύση. Οἱ δύο νομικοὶ ἐπιστήμονες θεωροῦν πὼς εἶναι προφανὲς ὅτι μία τέτοια ρύθμιση ποὺ θὰ ὑποχρῶνε τὴν Ἐκκλησία νὰ τελέσει θρησκευτικὴ κήδευση θὰ προσέβαλλε τὴν συνταγματικῶς κατοχυρωμένη θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἀκριβέστερα τὴν αὐτοδιοίκηση τῆς «ἐπικρατοῦσης» ἐν προκειμένῳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αὐτονόητη προϋπόθεση τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐξασφάλιση καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ κύρους καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς δικαίου. Στὸ ἴδιο τεῦχος τῶν «Νομοκανονικῶν» παρουσιάζονται καὶ ἀναλύονται σημαντικὲς δικαστικὲς ἀποφάσεις ποὺ ἄπτονται ζητημάτων ἐκκλησιαστικῆς φύσεως.

Χάρις Ἀνδρουτσόπουλος, Δρ.Θ.